

V. I. CSUJKOV\*

## A FASISZTA FÉSZEK OSTROMA

### A 8. gárdahadsereg volt parancsnokának visszaemlékezéseiből

A berlini támadó hadművelettel befejeződött a háború Európában. E hadműveletnek a berlini irányban védő hatalmas ellenséges csoportosítás szétzúzása, Németország fővárosának — Berlinnek — a bevétel, a szovjet csapatok Elbához való kijutása és a nyugati szövetségesek csapataival való egyesülés volt a célja.

Az volt az elgondolásunk, hogy a hadművelet során széles arcvonalon néhány egyidejűleg mért hatalmas csapással bekerítjük és részekre bontjuk, majd részenként meg is semmisítjük az ellenség berlini csoportosítását.

1945. március végén, április elején, miután szétvertük a pomerá-

\* A visszaemlékezés szerzője, a Szovjetunió kétszeres hőse, Vaszilij Ivanovics Csujkov, a Szovjetunió marsallja, 1975. február 12-én töltötte be hetvenötödik életévét. Ebből több mint 57 évet a Szovjet Fegyveres Erők szolgálatának szentelt. A 19 éves Vaszilij Csujkov, sikeresen harcolva Kolcsak admirális fehérgárdista csapataival, a Keleti Fronton már ezredet vezetett. A polgárháború küzdelmeiben való részvételéért V. I. Csujkovot az Oszorosországi Központi Végrehajtó Bizottság kétszer tüntette ki a Vörös Zászló érdemrenddel és aranyórával.

A polgárháború befejezése után a fiatal vörös parancsnok tanulni ment. Elvégezte az M. V. Frunzeről elnevezett Katonai Akadémiát. 1938-ban lövészhadtest-, majd hadseregcsoportparancsnok lett. Az 1939/40-es években hadseregparancsnoki beosztásban vett részt Nyugat-Beloruszszia felszabadításában és a szovjet—finn háborúban.

A Nagy Honvédó háború előtt V. I. Csujkov katonai-diplomáciai megbízatással Kínában tartózkodott, és 1942 júliusában nevezték ki összefegyvernemi hadsereg parancsnokává.

Ettől kezdve válik legendássá. A V. I. Csujkov által vezetett 62. hadsereg csapatai, a 64. és más hadseregekkel, valamint a Volgai Katonai Flottillával együttműködve, a szülőföld minden utcáját, minden házát, minden méterét védelmezve, önfeláldozó hősiességgel megvédték Sztálingrádot.

A sztálingrádi csata befejezése után a V. I. Csujkov vezette 62. hadsereg részt vett a Donyc-medence felszabadításában, a Nipokol—Krivoj Rog-i és más támadó hadműveletekben, fontos szerepet játszott a 6. német-fasiszta hadsereg (amelyet Hitler a „bosszúálló hadseregének” nevezett) szétverésében Nipokol—Krivoj Rog térségében, és Odessza felszabadításában.

A 62., majd később a 8. gárdahadsereg, más szovjet csapatokkal együtt, az 1. Belorusz Front állományában felszabadította Beloruszszia nyugati részét és Kelet-Lengyelországot. 1945-ben ez a hadsereg részt vett a Visztula—Odera-i hadműveletekben, és a berlini hadműveletben a főirányban tevékenykedett.

V. I. Csujkov, a polgárháború és a Nagy Honvédó Háború veteránja, most is szolgálatot teljesít, a Szovjetunió Polgári Védelmének parancsnoki posztján.

Az olvasók előtt jól ismertek V. I. Csujkov memoárkötetei. Ez a visszaemlékezés új könyvének a Nagy Honvédó Háború befejező szakasza eseményeit életrekelő néhány fejezete.

niai fasiszta csapatokat és kijutottunk a Balti-tenger partjára, a Legfelsőbb Főparancsnokság a befejező hadműveletbe három frontot tudott bevonni: a 2. Belorusz Frontot, K. K. Rokosszovszkijnak, a Szovjetunió marsalljának, az 1. Belorusz Frontot, G. K. Zsukovnak, a Szovjetunió marsalljának a vezetésével, valamint az I. Sz. Konyev, a Szovjetunió marsallja parancsnoksága alatt tevékenykedő 1. Ukrán Frontot, megerősítve mindezeket nagy tüzérségi, légi- és más eszközökkel.

A frontok feladatai:

A 2. Belorusz Front, három összefegyvernemi hadsereget, két harcokcsi-, egy gépesített és egy lovashadtestet összpontosítva, a főcsapás irányában, a Balti-tengertől délre, a Stettintől Schwedt városáig húzódó szakaszon tevékenykedett. Ennek a frontnak át kellett kelnie az Oderán, meg kellett semmisítenie az ellenség stettini csoportosítását és a hadművelet 12—15. napjára ki kellett jutnia az Anklam, Demmin, Wittenberg szakaszra.

Az 1. Belorusz Front a Glitzen, Küstrin, Lebus szakaszon tevékenykedett és főcsapást mérő csoportosításának állományába öt összefegyvernemi és két harcokcsihadereg tartozott. Ezek az erők, egyidejűleg mért erős csapásokkal, mintegy 70 km-es szakaszon készültek áttörni a védelmet azzal a távolabbi céllal, hogy szétszórják az ellenség berlini csoportosítását, elfoglalják Berlint és a hadművelet 12—15. napjára kijussanak az Elbához.

A főcsapás irányában az öt összefegyvernemi és két harcokcsihad-sereggel rendelkező 1. Ukrán Front — Guben városától a német—csehszlovák határig, az Odera és Neisse folyók mentén szétbontakozva — áttörte a védelmet a Forst—Muskau szakaszon. A front csapataira váró feladatok: átkelni a Neisse folyón, szétszórni az ellenség cottbusi csoportosítását és a hadművelet 10—12. napjára kijutni a Berlin—wittenbergi szakaszra, majd az Elba mentén eljutni Drezdáig. Ha a Berlin elfoglalásáért vívott harcban az 1. Belorusz Front csapatait feltartóztatnák, az 1. Ukrán Front páncélos hadseregeinek Berlin felé kellett volna előnyomulni.

Három fő- és egy sor kisegítő csapás főképpen arra irányult, hogy Németország keleti részét keletről fedező négy újonnan felállított és feltöltött ellenséges hadsereget (a 3. és 4. páncélos, valamint a 9. és 17. tábori hadsereget) és a mélységben összevont tartalékokat, összesen több mint 60 hadosztályt, szétszórja; köztük 48 gyalogos, 10 motorizált, 4 páncélos hadosztályt, 37 önálló ezredet, 98 önálló zászlóaljat és a megerősítés más eszközeit.

A közelgő katasztrófát érezve Göbbels és Németország más politikai vezéregyéniségei márciusban és áprilisban kiutaztak a hadsere-

gekhez, személyesen fordultak a katonákhoz, különösképpen az SS-csapatokhoz és követelték: „Legyenek szilárdak és egy tapodtat se engedjék előrenyomulni a szovjet csapatokat nyugat felé.” A nemzetiszocialista párt külön utasításaiban ez állt: „A bolsevikok küszöbön álló nagy támadását minden körülmények között vissza kell venni... Tekintetünket kizárólag kelet felé kell fordítanunk, függetlenül attól, mi fog történni nyugaton. A keleti arcvonal feltartóztatása az előfeltétele annak, hogy fordulat álljon be a háború menetében.”

Fővárosuk védelmére készülve, a német-fasiszta vezetés minden intézkedést megtett a mélyen tagolt és szilárd védelem előkészítésére. Jelentős mértékben segítették őket ebben a földrajzi feltételek. Az átfolyókkal, és csatornákkal összekapcsolt tavak sokasága, a harckocsikkal és más technikával nehezen áthatolható természetes terepszakaszok megnehezítették a nagy erővel való támadás szervezését.

Az ellenség különös figyelmet fordított az Odera nyugati partján Schwedt városától Gubenig húzódó szilárd védelem megszervezésére, ahol a természetes és műszaki eszközökkel megerősített védelmi öv átlagos mélysége elérte a 30—40 kilométert. Az itt előkészített tömör védelem az Oderától közvetlenül Berlinig húzódott.

Az 1. Belorusz Front ellen összpontosították a berlini csoportosítás erőinek és eszközeinek mintegy 50 százalékát. Különösen nagy erőket összpontosított a hitlerista vezetés az oderai hídfők ellen, amelyeket az 5. csapásmérő és a 8. gárdahadsereg csapatai tartottak megszállva.

A szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság, felszámolva az ellenség csoportosítását Pomerániában, visszaverve az ellenség támadását délen, a Balaton térségében, valamint elfoglalva Bécset, a döntő pillanatban képes volt a döntő — berlini — irányban erőiben és eszközökben túlnyomó fölényt biztosítani. Erre az időre az ország minden szükségességet biztosított ahhoz, hogy a szovjet hadsereg sikeresen be tudja fejezni a háborút.

Néhány szót most a terepről, amelyen hadseregünknek támadnia kellett.

Április a patakok és folyók áradásának időszaka. Ezek ebben az időben igen felduzzadtak, vízbőségük és mélységük az átlagosnak sokszorosára emelkedett. Az Odera folyó völgye a főmedertől a seelowi magaslatokig 10—15 km szélességben csatornákkal volt átszeldelve. A mélyedéseket és réteket víz borította, a szántóföldek, mezők, burgonyaföldek süppedékes sártengerré változtak. Országút az Oderától a seelowi magaslatokig, a 8. gárdahadsereg támadási sávjában, mindössze négy volt. Ezeket tudtak előre haladni a harci technikával és emberekkel megrakott gépkocsik; s ha azok csak egy lépést is letértek volna az útról, azonnal a vízben, vagy a süppedő sártengerben találtak volna magukat.

A patakokkal és csatornákkal átszeldelt völgy felett a seelowi magaslatok uralkodnak. Ezekről az ellenség beláthatta az egész hídfőt, egészen az Odera főmedréig.

Az áttörés 30 km-es arcvonalán az ellenség 5 gyalogos- és 4 páncélos hadosztállal rendelkezett. A 9 hadosztályt a főparancsnokság tartalékából megerősítették 2 tüzérhadtesttel és 2 páncélelhárító hadosztállal.

A 8. gárdahadsereg támadási szakaszán, az ellenség első lépcsőjében, a seelowi magaslatokon és az Odera völgyében nagy tüzérségi eszközökkel megerősítve 3 gyalogoshadosztály, a második lépcsőben a 25. „Müncheberg” páncélos hadosztály, és az ugyancsak motorizált „Kurmán” hadosztály tartózkodott.

Megerősítő eszközökkel a mi hadseregünk megfelelő mennyiségben rendelkezett. Pl. a 8. gárdahadsereg tüzérségi támadásához az áttörés 7 km-es arcvonalszakaszán 77 tüzérezredet, valamint 12 páncélos és önjáró tüzérezredet vontunk be, amelyek 266 löveggel és aknavetővel, 40 harckocsival és önjáró löveggel rendelkeztek, egy kilométer arcvonalszakaszonként.

Az úgyszintén rendelkezésünkre álló erős légierőt főleg akkor vontuk be a csapásmérésbe, amikor a tüzérség tüzelt. A légierő nem volt képes kellően felderíteni az erdős területeken a gondosan álcázott ellenséges védőövet.

A front direktívái alapján a harcrendet úgy építettem fel, hogy valamennyi hadtest és hadosztály tüzérségét be tudtuk vonni a tüzérségi előkészítésbe és a tüzérségi támadásba.

Az ellenség védelme valódi peremvonalának pontosítása céljából — a front döntése alapján — az általános támadást megelőzőleg két nappal harcfelderítést hajtottunk végre. Ehhez minden hadosztályból egy-egy harckocsikkal és tüzérséggel megerősített zászlóaljat vontunk be.

A koveli és a visztulai áttörésnél a harcfelderítés a támadás megkezdése előtt két órával folyt le és azután általános támadásba nőtt át. A berlini hadműveletnél a frontparancsnokság eltért ettől a módszertől, mert úgy vélte, hogy az ellenség — kikapasztalva eljárásunkat, hogy a felderítést átfejlesztjük támadásba — valamiféle újjal kísérletezik és csapatainkat nehéz helyzet elé állíthatja.

A harcfelderítés most az egész arcvonalon, 10 perces tüzérségi csapás után, április 14-én 7 óra 40 perckor kezdődött. A felderítő zászlóaljok egyszerre rohamozták az ellenség első állásait, majd azokat elfoglalva, a 8. gárdahadsereg támadási szakaszán két km-es mélységig jutottak előre. Ugyanez történt a jobb szomszéd 5. csapásmérő hadsereg támadási sávjában is. A váratlan rajtaütés következtében az ellenség a második állásba kényszerült visszavonulni.

A harcfelderítés idején a 20. motorizált és a 303. gyalogoshadosztályból ejtettünk foglyokat.

Két nap leforgása alatt, április 14. és 15-én, az ellenség nem fogatosított határozott intézkedéseket az elvesztett állások visszaszerzésére.

Meg kell mondani, hogy az ellenség néhány vonatkozásban előnyt élvezett velünk szemben. A harcfelderítés után az Odera völgyének kezében maradt részei, valamint a seelowi vonulat uralkodó magaslatai lehetővé tették számára, hogy megfigyelés alatt tartsa az egész völgyet, ahol a mi csapataink összpontosultak. Döntő támadásra összehívott erőink elrejtése az állásaiban tartózkodó ellenség elől lehetlenné vált. Az ellenség a seelowi magaslatok több pontjáról megfigyelhette állásainkat, a hídfő teljes mélységében, egészen az Oderáig. Csapataink éjszakai, rejtett előnyomulását az ellenség megakadályozta; a sötétségen áthatoltak a seelowi magaslatokon felállított fényszórók sugarai. Mi nem tüzeltünk rájuk — a tüzereknek megparancsoltuk, hogy ne fedjék fel magukat. És abban a pillanatban, amikor a fényszórók kialudtak, a völgy felett fölillantak a világító bombák: az egész völgy tisztán az ellenség szeme elé tárult.

A csapatok álcázását az is megnehezítette, hogy a völgyben a fák még nem lombosodtak, a földre való beásást pedig a talajvíz és a felgyülemlett tavaszi csapadék akadályozta. Ha csak kicsit is próbáltunk belekaparni a földre, a gödör abban a pillanatban megtelt zavaros vízzel.

Röviden tehát: támadásunk előkészítése az ellenséget nem érte váratlanul.

Ilyen körülmények között különös jelentőséggel bírt a politikai szerepeknek, a párt- és Komszomol-szervezeteknek a munkája. Az emberek határozottsága ilyen helyzetben igen nagy szerepet játszik. Ezért a támadás előestéjén — a harcfelelet kézhezkapása után — gyűlésre hívtuk össze a törzs pártaktíváját, a hadsereg politikai osztályát, amelyre meghívtuk a hadtestek és hadosztályok parancsnokait és politikai osztályvezetőit is. Én tartottam beszédet arról, milyen feladatok hárulnak a hadsereg kommunistáira az előttünk álló támadásban. Az aktívaülésem felszólaló tiszték és tábornokok (és ilyenek sokan voltak) a helyzet és az elénk állított feladatok mély megértéséről tettek tanúbizonyságot, megosztották velünk gondolataikat, egy sor javaslatot tettek arra, hogyan kell mind jobban fokozni a katonák harci szellemét, akik az utolsó döntő ütközetre, Berlin rohamára indulnak. A pártaktíva egyhangúlag elfogadta a javaslatot, amelyben ez állt: „A támadást megelőző éjjel minden egység és magasabbegység kiviszi a peremvonalra, az első lövészárkba a gárda harci zászlókat, hogy minden harcos lássa, ebbe az ütközetbe elvtársaival, harcostár-

saival és parancsnokaival együtt indul az egység féltve őrzött kincse, a vörös harci zászló alatt, amely szimbóluma a forradalmi ideálok-  
nak és a föld valamennyi becsületes embere szent törekvésének, az  
emberiség szabadságáért és boldogságáért.”

Az aktívaértekezés után a törzsekkel és parancsnokokkal minden  
szinten, egészen a századokig és útegekig bezárólag, dombortérképen  
lejátszottuk a támadás menetét, az első naptól egészen a seelowi ma-  
gaslatok elfoglalásáig. Különösen gondosan dolgoztuk ki a csapatok  
vezetésének kérdéseit és a második lépcsők harcbavetését.

A hadseregparancsnok figyelő-harcálláspontját a 81,5-es magas-  
laton, Reintwein falucskától nem messze rendeztük be.

Az április 15-ről 16-ra virradó éjszaka nagyon hosszúnak tűnt szá-  
munkra. A támadás megindításának kezdetéig már csak órák voltak  
hátra. Ám, ha valamilyen döntő eseményeket várunk, az idő igen  
lassan múlik.

Virradat előtt a parancsnoki harcálláspontra érkezett a front pa-  
rancsnoka, G. K. Zsukov marsall. Erre az időre a hadsereg csapatai  
már elfoglalták a megindulási helyzetet. Az egységek parancsnokai a  
gárdazászlókkal kimentek a peremvonalra és végimentek a harcárkok-  
ban. Elszórtan lövések hallatszóttak és világító rakéták röppentek fel,  
amelyek megvilágították a gárdazászlókat. Mintha az élő Lenin nézett  
volna a harcosokra a harci zászló bíborvörös vásznáról, s mintha  
elszántságra hívott volna fel a gyűlölt ellenséggel vívott harc befe-  
jező ütközetére. A térdre ereszkedő gárdisták előtte esküdtek arra,  
hogy úgy harcolnak az ellenséggel, ahogy ő tanította, nem kímélve  
az erőt és magát az életet sem!

Reggel öt óra... A másodpercmutató az utolsó kört írta, és az éj-  
szaka szertefoszlott, eltűnt egy szempillantás alatt. Megrendült és  
hideglelésen felmorajlott az egész mozdulatlan völgy. 40 ezer löveg  
tüzet nyitott. A föld remegett az aknák és lövedékek feldübbörgő rob-  
banásaitól. Füstoszlopok tömör fala húzódott a földtől az égig. Fel-  
gyúltak a fényszórók, de azokat észre sem lehetett venni.

Az összes löveg és aknavető tűzcsapása, az egyidejűleg csapást mérő  
éjszakai csatarepülők és bombázók akciója terv szerint 25 percig tar-  
tott. A tűzcsapás után a harckocsikkal kísért gyalogság kétszeres tűz-  
henger fedezete alatt nyomult előre.

A támadás első félórájában az ellenség szinte nem is tüzelt. Figyelő-  
és parancsnoki harcálláspontjait, valamint tüzelőállásait a tüzérségi  
tűz és az éjszakai bombázógépek csapásai megbénították. Ellenállást  
csak néhány épen maradt géppuska, önjáró- és kikülönített löveg ta-  
núsított, amelyeknek a kőházak, vagy a mély harcárkok nyújtottak  
fedezéket. A lövészegységek csatárláncai — a harckocsikkal együtt —  
az első két kilométeren sikeresen támadtak a tűzhenger mögött. A pa-

takok és csatornák leküzdése után a harckocsik és önjáró lövegek hamarosan kezdtek leszakadni a gyalogságtól, a tüzérség, a gyalogság és a harckocsik együttműködése kezdett akadozni. A tüzérség a tűzhenger után átváltott a gyalogság és a harckocsik kísérő tűzösszpontositással való támogatására.

Hajnalra az ellenség épségben maradt tüzérsége és aknavetői kezdtek éledezni és erősebben lötték az utakat, amelyeken tömött sorokban haladtak a támadó egységek harcrendjei és a harci technika.

Különösen erős ellenállást tanúsított az ellenség a főcsatornánál, amely egy-két kilométer hosszan húzódott a völgyben, a seelowi magaslatok lábához ívelődve. A tavaszi talajvizektől megduzzadt főcsatorna harckocsijaink és önjáró lövegeink számára áthatolhatatlannak bizonyult.

Csapataink támadása itt tehát még inkább lelassult. Amíg utászaink az átkelés előkészítésével foglalatokodtak, a csapatok — különösképpen pedig a nehéz harci technika — egy helyben álltak. A gépek és harckocsik semmiféle manőverezésére nem volt lehetőség. Az utak latyakosak voltak, mélyen feláztak, toronyiránt haladni a mocsaras árterületen és aknamezőkön pedig nemcsak veszélyes, de egyszerűen halálos is volt.

Bombázóink, vadászgépeink, s főképpen csatarepülőink virradattól uralták a légeret. Egyszerűen nem engedték az ellenség légierjét szóhoz jutni a harcmezőn, és sikeresen megbénították a mélységben elhelyezett ellenséges tüzérséget is. Ez lehetőséget adott szárazföldi támadó csapatainknak a főcsatorna leküzdésére és arra, hogy a seelowi magaslatok megrohamozásához kezdjenek.

Déli 12 órakor a 8. gárdahadsereg csapatai áttörték az ellenség első és második állását és kijutottak a harmadik állásig, amelyet menetből elfoglalni nem tudtak. A seelowi magaslatok rézsűi olyan meredek voltak, hogy harckocsijaink és önjáró lövegeink képtelenek voltak rajta felkapaszkodni, kénytelenek voltak lankásabb emelkedőt keresni. Az ellenség tüze megerősödött. Friedersdorfnál és Dolgelinnél, a Seelowba vezető út mentén a mieink találtak ugyan átjárókat, de itt az ellenség igen erős védelmi támpontokat hozott létre. Ezeknek a leküzdése és elfoglalása igen erős és pontos tüzérségi tüzet követelt. A tüzérségnek ezért a seelowi magaslatokhoz közelebb, új állásokba kellett vonulnia.

Megparancsoltam, a tüzérséget előre kell vonni, meg kell szervezni az együttműködést a gyalogság, a harckocsik és a tüzérség között és 14 órakor, 20 perces tűzcsapás után, meg kell rohamozni Seelowot, Friedersdorfot, Dolgelint és el kell foglalni a seelowi magaslatokat.

A figyelő-harcállásponton tartózkodó frontparancsnok, G. K.

Zsukov marsall, miután a helyzetet Sztálin elvtársnak jelentette, úgy határozott, hogy az M. E. Katukov tábornok parancsnoksága alatt működő 1. gárda-harckocsihadserg bevonásával meggyorsítja a seelowi magaslatokat védő állások áttörésének a menetét. Azon nyomban szóbeli parancsot adott Katukovnak, az 1. gárda-harckocsihadserg parancsnokának és Jascuknak, az önálló harckocsihadtest parancsnokának, hogy a 8. gárdahadsereg harcrendjén átvonulva menetből foglalják el a seelowi magaslatokat és fejlesszék ki támadásukat Berlin irányába.

Én kértem Zsukov marsallt, ne adjon ilyen parancsot, mert szerintem a 8. hadseregnek van elég ereje és több mint fél napja arra, hogy az eléje kitűzött feladatot, azaz a seelowi magaslatok elfoglalását végrehajtsa. Kértem Zsukov elvtársat, ne változtassa meg a támadás általános tervét, hanem módszeresen hajtsuk azt végre; a harckocsihadsergek bevonását ugyanis nem az első, hanem a hadművelet második napjára terveztük. Állítottam, hogy amíg a hadsereg ki nem jut a seelowi magaslatokig, nem szabad a harckocsi-magasabbegységeket harcra vetni, mert azok addig nem gyorsítják meg a támadás ütemét. Érveim azonban nem bizonyultak meggyőzőeknek a frontparancsnok számára. Déli 12 órától három hadtest harckocsioszlopai elkezdtek előremozgásukat ugyanazon a négy úton, amely már telítve volt a 8. gárdahadsereg csapataival. A harckocsioszlopok összetorlódtak a mi gépkocsijainkkal és vontatóinkkal, és ezzel megghiúsították a tűzérség manőverezését és áthelyezését. Az elől levő egységek még úgy-ahogy manővereztek, de a hadsereg, a hadtestek és hadosztályok második lépcsői megbénultak. Ezek kénytelenek voltak letérni az utakról, és a mocsaras völgyben, a latyakos, süppedékes, ingoványos talajon, patakokon és csatornákon át haladni, pontosabban vonszolni magukat.

G. K. Zsukov marsall „Emlékek, gondolatok” című könyvének 660. oldalán azt írja, hogy amikor másodszer jelentett a főhadiszállásnak, Sztálin elégedetlenségét fejezte ki az 1. harckocsihadserg harcra vetése miatt. Így fejezte ki magát: „Kár volt a 8. gárdahadsereg sávjában bevetnie az 1. harckocsihadserget, nem pedig ott, ahol a főhadiszállás azt követelte.”\*\* Ehhez nem kell semmiféle kommentár.

A nap második felében a hadsereg jobbszárnyán, a 4. gárdahadtest szakaszán, ott, ahol a harckocsioszlopok nem foglalták le az utakat, mutatkozott némi siker. A V. M. Sugajev tábornok parancsnoksága alatt tevékenykedő 47. gárda-lövészadosztály, a Küstrin—Berlin műúttól északra támadva megtörte az ellenség ellenállását, Seelow városától északra elfoglalt néhány uralgó magaslatot, átvágott egy vasútvonalat és két műutat, amelyek Seelowntól északra Burgdorf és Gusow

\*\* G. K. Zsukov: Emlékek, gondolatok. Budapest, 1970., 479. o.



irányába vezettek. A P. I. Zalizjuk tábornok vezette 57. gárdahadosztály estére már a seelowi vasútállomásért harcolt.

A Seelowtól délre támadó 29. és 28. gárda-lövészhadtestek arcvonalán az egységek eljutottak egészen a seelowi magaslatokig, de az ellenség támpontjaira valamennyi erő összefogásával egyidejű csapást szervezni már nem volt idejük. A front elé tűzött napi feladatot a hadsereg teljes egészében nem teljesítette, a seelowi magaslatokat csak részben foglalta el.

Hogy az események további menetét az olvasók megértsék, figyelmesen elemezni kell a támadás első napjainak eredményeit.

Az ellenség kétségtelenül számításba vette a lefolyt harcok tapasztalatait, valamint az Odera menti terep sajátosságos viszonyait, és módosította védelmének felépítési elveit.

A berlini hadműveletben az ellenség a védelmet újszerűen építette fel. Csapatok a seelowi magaslatok mentén nem csupán a védelem első állásait szállták meg, hanem megfelelő gyalogsági, páncélos és tüzérségi sűrűséggel a másodikat és a harmadikat is. Amíg a megelőző támadó hadműveletekben az ellenség védelmének második állásai csaknem menetből kerültek áttörésre, ebben a hadműveletben az ellenség meg tudta szállni a második és a harmadik védelmi állásait is, és ezen kívül mélységben erős tartalékokkal is rendelkezett.

Ezen kívül azt is figyelembe kell venni, hogy az Odera fő- és holtágainak csatornái tavasszal komoly természetes akadályokat képeznek. Leküzdésükhöz időre van szükség, ami szintén a támadás ütemének lefékezéséhez vezet.

A támadás első napja megmutatta, hogy az ellenség minden terepszakaszért elszántan fog harcolni. Az egységek és alegységek soraiba az SS-csapatokból jelentős számú különleges osztagokat irányítottak, amelyeknek megparancsolták — amint a foglyok vallották —, hogy a helyszínen azonnal le kell lőni mindazokat, akik a meghátrálást, vagy az ellenállás gyengítését kísérlik meg. Ilyen értelemben az ellenség erkölcsi szilárdsága — a saját katonáik tarkójára irányított géppuskacsövek segítségével — megerősödött.

Az április 17-re forduló éjszakát mi a tüzérség áthelyezésére és a csapatok átcsoportosítására használtuk fel. A következő napon a támadás harminc perces erős tüzérségi előkészítés után 10 óra 30 perckor kezdődött, moszkvai idő szerint.

Az április 17-i tüzérségi előkészítés, amelyet világosban foganatosítottunk, jelentősen hatásosabbnak bizonyult, mint a támadás első napján.

Április 17-én a legnagyobb sikert a jobb szomszédunkkal való csatlakozáson értük el. Az 5. csapásmérő hadsereg és a 8. gárdahadsereg egységei az ellenség védelmét áttörve és néhány ellencsapást vissza-

verve kijutottak az Alt-Rosenthal—Görlsdorf szakaszra. Jelentősen kisebbek voltak sikereink a hadsereg balszárnyán, a 69. hadsereg csatlakozásán, ahol a 28. gárda-lövészhadtest egységei, a meg-meg-újuló ellencsapásokat visszaverve, csak Dolgelin és Libbenichen térségét tudták elfoglalni. A 69. hadsereg a kétnapos harcban egyetlen lépést sem jutott előre.

A seelowi magaslatok védelmére az ellenség bevetett két hadosztályt a tartalékból (a 28. gépesítettet és a 169. gyalogost), valamint egy repülőhadtestet Berlin légvédelméből. Az arcvonal Berlinhez való közelsége miatt az ellenségnek már nem volt elég területe a manőverezésre, így arra kényszerült, hogy mindent vessen be a harcba, amije csak van, csakhogy megállíthassa támadásunkat. Mi azonban tudtuk, hogy élőerőinek és technikájának gyors felmorzsolódása következtében ellenállását sokáig már nem tudja folytatni.

Ezért a hadsereg csapatainak április 18-ra nemcsak terület elfoglalását adtuk feladatul, hanem az ellenség élőerőinek és technikájának felörlését is. E feladat megoldásának elősegítésére április 18-án reggel a hadtestparancsnokok terve alapján újabb hatalmas tüzérségi előkészítést hajtottunk végre.

Az ellenség ezen a napon harcba vetette a „Kurmman” gépesített és a „Müncheberg” páncéloshadosztályt, valamint egy SS-gyalogoshadosztályt Seifert tábornok parancsnoksága alatt. Ezekkel az erőkkel szándékozott támadásunkat megállítani.

Elkeseredett harc bontakozott ki. Egyik ellencsapás a másikat követte, különösen a hadsereg balszárnyán, a Frankfurt am Oder-i oldalról.

Diedersdorf térségében az ellenség igyekezett a Küstrin—Berlin műutat kettévágni, amelyen a 29. gárdahadtest, valamint az 1. gárdaharcokocsihadsereg technikájának és hadtápjának a zöme mozgott előre. E fenyegető helyzet felszámolására a 28. gárdahadtest parancsnoka azt a parancsot kapta, hogy vesse harcba a második lépcsőben levő 39. hadosztályt a következő feladattal: a hadsereg balszárnyát fedezve támadjon a 29. hadtest balszárnyán.

A hadosztály élezrede, Jefim Dmitrijevics Gricenko ezredes vezetésével, kora reggel óta elkeseredett harcban állt az ellenség beérkezett tartalékaival, amelyek minden erejüket harcbavetve akartak sikert elérni.

Ám a kezdeményezés a mi kezünkben volt és az ellenség nem bírta ki a nagy nyomást — megadta magát, vagy visszavonult.

Gricenko ezrede a harc egyetlen napján mintegy száz géppuskát, 107 különböző katonai felszerelésekkel megrakott gépkocsit zsákmányolt, 315 katonát és tisztet ejtett fogságba.

Ugyanilyen szívós harcok folytak a 79. hadosztály Alekszandr Iva-

novics Szemikov alezredes vezette ezrede szakaszán is. Ez az ezred a Gricenkóétól balra tevékenykedett. A Dolgelinért vívott harcokban Szemikov ezrede alegységeinek sikerült megtörni az ellenség egy igen erős ellenállási csomópontját a Dolgelin—Frankfurt-i vasútvonal és műút kereszteződésében. Őt beásott harckocsi állt az ezred útjában. Ezeket a harckocsikat útburkolókövek halmaza fedezte. Látva a tűzfészek sebezhetetlenségét, Szemikov a harckocsik hátába páncélöklölei és robbantóanyaggal felszerelt tapasztalt utászokat küldött. A hátuk mögül kapott néhány csapás után a harckocsik abbahagyták a tüzelést. Nem sokkal ezután Szemikov ezredére erős tűzérési tűz zúdult, majd gépkocsikon és páncélozott szállítójárműveken előnyomuló nagy géppisztolyos erők ellencsapásai következtek. Az ütközet kézitúsává fejlődött. A berlini repülőterekről ide érkeztek a német vadászbombázók is, amelyek a csapatok sűrűjére szórták bombáikat, és lövegeikből, géppuskáikból válogatás nélkül tüzeltek, gyilkolva a sajátjaikat és a mieinket egyaránt. Két órai harc után, a jobb és bal szomszéd segítségével Szemikov ezredének sikerült megfutamtania az ellenséget. Néhány száz elesett német katona és tiszt maradt a harcmezőn, égett nyolc páncélozott jármű és két lelőtt repülőgép. Nekünk is voltak veszteségeink. Ebben a harcban súlyosan megsebesült Szemikov alezredes is. Egy német csatarepülőgépről ledobott bomba mellette robbant, a repeszdarabok szétroncsolták jobb csípőjét, eltörték karját, vállát. Szerencsére az orvosoknak sikerült megmenteniük az életét.

Mindkét ezredparancsnokot, Jefim Dmitrijevics Gricenkót és Alekszandr Ivanovics Szemikovot, felterjesztettük a Szovjetunió Hőse kitüntetésre.

Az április 18-i harcok eredményeként a hadsereg csapatai kijutottak a Trebnitz—Jahnsfelde szakaszra, szívós harcot vívtak Marxdorfért és (a déli) Lietzenért. Jobb szomszédunk kijutott a Marxwalde—Wulkow szakaszra. Bal szomszédunk, a 69. hadsereg, a támadás három napja alatt nem tudott előrehaladni. Ennek következtében a 8. gárdahadsereg balszárnya széthúzódott. Az ellenség, a helyzetet kihasználva, ellencsapásokkal törekedett arra, hogy a 8. gárdahadsereg csapatainak Berlin elleni támadását feltartóztassa.

Az 1. gárda-harckocsihadsereg és a 11. harckocsihadtest, amelyeket a frontparancsnok vetett harcba még a seelowi magaslatokért folyó harcok első napján, folytatta előremozgását a 8. gárdahadsereg harcrendjében.

Április 19-én a támadás 12 órakor kezdődött. Arra az időre a front csapatai előrevonták a tűzérseget és a löszert, s felderítést folytattak a münchebergi védelmi szakasz tűzrendszerének pontos megismerésére.

12 óra 30 perckor a hadsereg csapatai az egész arcvonalon támadás-

ba mentek át. A nap első felében sikerült elfoglalni Dahmsdorf, Müncheberg és Behlendorf támpontokat.

A Münchebergért vívott harcokban kitűnt a 82. lövészadosztály 242. lövészezrede, amelyet Ivan Fjodorovics Szuhorukov gárdaezredes vezetett. Az ezred az Oderától vezető út mentén ért el Münchebergig. Itt azonban igen sok ellenséges védelmi berendezés állta útját. Csupán egyetlen századot hagyva ezen a szakaszon, Szuhorukov egysége nagy gyorsasággal hatolt a Münchebergtől északra fekvő erdőbe, és onnan, az erdőből, az ellenség szárnyáról és hátából egyszerre indított rohammal tört a városba. Maga Szuhorukov az ezred közepén, a lövészalegységekkel haladt előre. Az ellenség kapkodva, szaladgálva keresett kiutat. A pánikot kihasználva az ezred heves rohammal szétszórta az ellenséget, s a várost nagyobb saját veszteség nélkül bevettük. A németek mintegy négyszáz katonát és tisztet vesztek, közülük 55-en megadták magukat. Megsemmisítettünk 8 harckocsit, 7 önjáró löveget, 12 páncélozott szállítójárművet, zsákmányoltunk 137 lőszerrel megpakolt gépkocsit és 150 katonai felszerelésekkel teli vagon.

Csak a Münchebergért vívott harcok befejezése után ismerte be Ivan Fjodorovics Szuhorukov, hogy a mellén és a lábán súlyosan megsebesült. Amikor értesültem erről, parancsot adtam, hogy Ivan Fjodorovicsot azonnal kórházba kell szállítani és fel kell terjeszteni a Szovjetunió Hőse kitüntetésre.

Továbbfejlesztve a támadást, a hadsereg csapatai április 20-ára kijutottak a Garzin—Kienbaum—Jänickendorf szakaszra.

Az 1. gárda-harckocsihadsereg részt vett a Müncheberg—Behlendorf szakasz áttörésében és Fürstenwalde—Kienbaum irányában sikerült rést vágnia az ellenség védelmén.

A támadó harcok öt napja alatt a front csapatai sok német egységet vertek szét, illetve örültek fel. Az ellenség nagy veszteségeket szenvedett élőerőben és technikában egyaránt. Három védőövet és egy sor közbeeső állást megszállva tartó csapatait szétszörtük és Berlin irányába visszavetettük.

Április 20-ára kedvező helyzet alakult ki az 1. Belorusz Front csapatai számára. A 2. gárda-harckocsihadsereg Sz. I. Bogdanov tábornok parancsnoksága alatt, V. I. Kuznyecov tábornok 3. csapásmérő hadseregének támadási szakaszán, áttörést hajtott végre Bernau térségében. Az ellenség negyedik védőövének áttörését befejező 3. és 5. csapásmérő hadsereg, valamint a 8. gárdahadsereg csapatainak sikeres támadása, és az 1. gárda-harckocsihadsereg csapatainak kijutása Kagel, Fürstenwalde, Jänickendorf térségébe, ahová a harckocsikkal együtt a 28. gárda-lövészhadtest csapatai is előretörték, az ellenlökésekről és ellencsapásokról való lemondásra kényszerítették az ellenséget.

Az 1. Ukrán Front támadásának sikeres kifejlesztése és csapatainak kijutása Baruth, Luckenwalde, Jüterbog térségébe, arra készítette az ellenséget, hogy lemondjon az Odera, valamint Frankfurt am Oder és Fürstenberg védelmi csomópontok védelméről és visszavonja csapatait nyugat felé. Az Oderánál, a Frankfurt—Fürstenberg—Guben szakaszon védő csapatok visszavonása azonban nem történt meg, mivel azok Müllrose, Lüben, Zossen, Bad-Saarow körzetében bekerítésben — Berlinton elvágva — tevékenykedtek. Ez adott lehetőséget az 1. Belorusz Front balszárny-hadseregeinek (33. és 69.) az előnyomulásra, ami azután megkönnyítette a 8. gárdahadsereg balszárnyának helyzetét.

Ugyanebben az időben a K. K. Rokosszovszkij marsall által vezetett 2. Belorusz Front Schwedt térségében sikeresen átkelt az Oderán és kifejlesztette támadását Prenzlau irányában.

A három front hadműveletei általában sikeresen folytatódtak, az Odera mögöttünk maradt, az ellenség arcvonalát feldaraboltuk, a 9. hadsereg és a 4. páncélos-hadsereg jelentős erőit Berlinton délkeletre körülzártuk.

A szovjet csapatok támadásba lendültek Berlin ellen, s az Elba felé.

Csapataink kijutása április 21-én a Berlin körüli autósztrádára, Bernau, Petershagen, Rüdersdorf, Erkner, Wusterhausen térségébe, előnyös feltételeket teremtett Berlin teljes bekerítéséhez. Ebből a célból, a frontparancsnok parancsának megfelelően, az 5. csapásmérő és a 8. gárdahadsereg között új sávhatárok kerültek kijelölésre. Ezzel a parancsal a 8. gárdahadsereget és az 1. gárda-harcoksihadsereget Berlin délkeleti és déli pereme irányába fordították, a főváros körülzárása és délről való ostroma céljából.

Ilyen éles irányváltoztatást végrehajtani a csapatok olyan tömegével, amellyel egy hadsereg rendelkezik, elővárosi feltételek között nem volt könnyű. A helyzetet különösen az tette bonyolulttá, hogy a hadsereg sok egysége már ráakaszkodott Berlinre és utcai harcokat vívott.

Az átcsoportosítás és a támadás megállás nélküli folytatása közben a hadsereg csapatainak még olyan vízi akadályokon is át kellett jutniuk, mint a Spree és a Dahme.

Április 22-én éjfélig a hadsereg csapatai, Berlin peremvárosain át utat törve, elfoglalták a következő elővárosokat: Dahwitz, Schöneiche, Fichtenau, Rahnsdorf, Friedrichshagen, Wendenschloss. A balszárnyon, a 28. hadtest szakaszán, a csapatok egy nap alatt 12—15 kilométerrel jutottak előre. Városban a támadás ilyen ütemét igen jónak lehet tekinteni.

A front parancsnoka a csapatoktól Berlin gyors teljes körülzárását követelte. Ezzel egyidejűleg azt is feladatul állította, hogy amilyen gyorsan csak lehet, el kell foglalni az egész fővárost.

Az 1. gárda-harcokocsihadsereg azt a parancsot kapta, hogy működjön együtt a 8. gárdahadsereggel.

A Berlin elővárosaiban küzdő 8. gárdahadsereg csapatai harcrendjüket átrendezték. Megszervezték a rohamcsoportok és rohamosztágok rendszerét. Április 22-ről 23-ra forduló éjjel a hadsereg egyetlen emberre sem aludt, vagy pihent: előttünk állt a Spreehez, majd a Dahmehoz való kijutás feladata. A hadseregtörzs ütemterve szerint április 23-án reggel meg kellett kezdeni az átkelést ezeken a folyókon.

Erre az időre ideszállítottuk a hadsereg rendelkezésére álló átkelési eszközöket. Ám a háborúban gyakran előfordul, hogy az események menete módosítja a tervet. Ez történt az április 22-ről 23-ra forduló éjszaka is. A 28. és 29. gárdahadtest egységei, a Spree folyó partjára érve, igen nagy mennyiségű evezős és motoros sportcsónakot és néhány nagy teherbírású uszályt találtak. Az egységek és alegységek parancsnokai, ismerve mind a saját, mind a hadosztályaik feladatait, parancsokat és utasításokat nem várva, ezeknek a csónakoknak a segítségével, az éj leple alatt megkezdték a Spree folyón, majd a Dahmen az erőszakos átkelést. Elsőként a Pankov vezérőrnagy parancsnoksága alatt harcoló 88. gárdahadosztály egységei jutottak át a folyókon, Wendenschloss térségében.

A Spreen és a Dahmen való sikeres átkelés alapjait Afanaszij Ivanovics Szemakin gárdakapitány, a 88. hadosztály 269. ezrede második lövészszázlójának parancsnoka rakta le. Az ő zászlóalja a Berlint körülvevő autósztrádától erdős terepen nyomult előre. Útjában az ellenség közbenső védelmi terepszakaszába ütközött. Szemakin nem azt választotta, hogy bevárja a lövegek és a megerősítés más eszközeinek felzárkózását. A szétbontakozott századok heves rohama, amellyel az erdőből különböző irányokból törtek az ellenségre, annyira meglepte a német lövészeket és géppuskásokat, hogy nem voltak képesek a szervezett ellenállásra. Ebben a rövid összecsapásban Szemakin zászlóalja több mint száz német katonát ejtett foglyul és megsemmisített három páncélozott szállítójárművet.

Még néhány száz méter előnyomulás, és a zászlóalj váratlanul kiért a folyóhoz. A partot az ellenség ellenálló csoportjaitól megtisztítva a zászlóalj harcosai — ki úszva, ki alkalmi eszközök segítségével — parancsnokuk nyomában átkeltek a folyón. Sem tűzérési ösztűz, sem géppuskatűz nem volt. És íme, a Spree túoldalán védő németek szemé előtt váratlanul orosz katonák bukkannak fel. A szó szoros értelmében a földből nőttek ki. Ahogyan a hadifoglyok elmondották, teljesen megzavarodtak, amikor az orosz géppisztolyosok a hátukban váratlanul tüzet nyitottak.

— Úgy jelentek meg, mint a kísértetek. Vissza kellett vonulniuk — mesélte egy Volkssturm-zászlóaljból ejtett hadifogoly.

**Szemakin** százados egy elázott, mezítlábas kis géppisztolyos csoporttal betört a németek hátába.

Estére, a szürkületben, az ő zászlóalja már felzárkózott egy újabb vizes szakaszra. Április 24-én éjjel átkelt a Dahme folyón is. Ennek a zászlóaljnak a sikere megerősítette a hadosztály többi ezredének és zászlóaljának a helyzetét is.

Jobbra, Köpenick körzetében, a 39. hadosztály ezredei működtek. Gricenko ezredes élezrede, kijutva a Spreehez, balról igen erős tűz-ellenállásba ütközött. Itt még állt a műút hidja. Szükség volt arra, hogy ez épen kerüljön a birtokunkba. Hogy a híd őrségének figyelmét ne vonja magára, Gricenko kivonta a zászlóaljat a híd közeléből, és Köpenick körzetében elterelő tüzelést szervezett, azt a benyomást keltve, mintha a főütközet ott folyna. A valóságban azonban Köpenickben csupán egyetlen, csoportokra tagolt század tevékenykedett. Ezután Gricenko magához hívta Balakin főhadnagyot, az 5. lövészszázad parancsnokát, és a következő feladatot adta számára:

— A sötétség beálltával, a hídtól egy kilométerrel délre, szükség-átkelőeszközök segítségével vigye át a századot a Spree nyugati partjára. Ezután rejtve nyomuljon előre azon az oldalon a híd védőinek a hátába és rohamozza meg őket.

Nyikolaj Balakin főhadnagy százada, kis csoportokban tevékenykedve, végrehajtotta a németek hátába a betörést és megsemmisítette a hidat védő hitleristákat.

Felhasználva ezt a sikert, Gricenko az ezred főerőinek bevonásával gyorsan elfoglalta a hidat. A híd pillérei alá helyezett aknákat és tölteteket felszedték, s az egész hadosztály, a tüzérséggel és harckocsikkal együtt, ezen a hídon kelt át a Spreen.

Ugyanezen az éjszakán a 29. lövészhadtest egységei, eltávolítva a vasúti híd őrségét Adlershof térségében, ugyancsak átkeltek a Spreen. Nekik sikerült egy nagy kiterjedésű hídfőállást elfoglalni a nyugati parton és kézbekeríteni még egy, a Dahmen átvezető közúti hidat.

Így a 28. és 29. hadtest magasabbegységei, egységei és alegységei parancsnokainak okos kezdeményezése következtében a feladat előbb teljesült, mint ahogyan azt a hadsereg törzse tervezte, kisebb erők és eszközök bevetésével, csaknem veszteség nélkül.

Április 23-án estére a hadsereg magasabbegységei teljesen birtokba vették Karlshorst, Uhlenhorst, Schöneweide és Köpenick elővárosokat, és a Dahme folyótól nyugatra harcoltak. A fasiszták ellenállása ezen a szakaszon megtört.

Április 24-én reggeltől a hadsereg csapatai az egész arcvonalon folytatták a támadást, visszavetették az ellenséget a város középpontja felé.

A 4. gárda-lövészhadtest egységei a jobbszárnyon, a Spreen átkelve,

megszállták Ober-Schöne-weide, Damm-Vorstadt, Nieder-Schöne-weide körzetét.

A balszárnyon a 28. hadtest egységei, támadásukat továbbfejlesztve, Schönefeld térségében reggel egyesültek az 1. Ukrán Front 3. gárdaharckocsihadseregének egységeivel. A nap végére a 28. hadtest 39. és 79. gárdahadosztályai, birtokbavéve Britz, Buckow, Rudow városi kerületeket, kijutottak a Teltow-csatornához. A 29. gárdahadtest egységei megtisztították az ellenségtől Johannisthal körzetét és Adlershof repülőterét.

Csapataink kijutása a Teltow-csatornához és egyesülésük az 1. Ukrán Front csapataival, Berlin és a berlini helyőrség teljes bekerítését jelentette északról, keletről, délről és délnyugatról. Az ellenség egy erős csoportosítása, állományában a 9. tábori, valamint a 4. páncélos-hadsereggel — összesen 13 hadosztállyal —, amelyek Berlintől délkeletre tevékenykedtek, ugyancsak a gyűrűbe került. Berlintől nyugatra, Ketzin városánál, egyesültek a 47. és a 4. gárdahadsereg csapatai.

A két front csapatainak egyesülésével és Berlin bekerítésével befejeződött a berlini hadművelet legfontosabb időszaka.

Április 25-én az Elbánál, Torgau térségében, az 1. Ukrán Front 58. gárda-lövészhadosztályának egységei találkoztak az 1. amerikai hadsereg 69. gyalogshadosztályának járőreivel. A Harmadik Birodalom szétesett, és a két szövetséges állam harcosai, akik a közös ellenség elleni harcban egyesültek, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége katonái és tisztjei kezét szorították egymással.

1945. április 25-én kezdődött Berlinek, a Harmadik Birodalom fővárosának az ostroma. Sorsa úgy alakult, hogy befejezője lett a szovjet nép hitleri Németország elleni Nagy Honvédő Háborújának.

A körülzárt Berlin helyőrsége nem szándékozott kapitulálni. A Harmadik Birodalom főkolompósa, noha látták, hogy fővárosuk körül van zárva, katonáiktól mégis azt követelték, hogy harcoljanak az utolsó töltényig. Ezzel a főváros békés lakosságát és katonai helyőrségét a biztos pusztulásra ítélték.

Berlin... Ez a szó az egész háború alatt nem hagyta el a szovjet harcosok száját. Szimbólumává vált ez a szó a sötét hitleri impériumnak, az átkozott fasiszta Harmadik Birodalomnak. Mintha magába foglalta volna ez a város annak a szörnyű barna póknak az esztét és szívét, amely befonta hálójával csaknem egész Európát. Nem véletlenül kapcsolódott tehát össze Berlin bevételével a háború befejezése.

Amíg azonban még messze voltunk Berlintől, ez a szó keveset mondott nekünk.



A második világháború előtt Berlin Európa egyik legnagyobb városa volt, 1940 elején több mint 4,5 millió lakossal.

Mennyi bajt, keserűséget, könnyet és emberáldozatot okozott a hitleri birodalom fővárosa Európa népeinek! És nehéz lenne megmondani, mivel végződött volna ez a nagy megpróbáltatás, ha a hitler-ellenes szövetség országainak és mindenekelőtt a Szovjetunió népeinek együttes erőfeszítései nem a kívánt eredményekkel zárulnak.

Az orosz katonák már nemegyszer megfordultak Berlinben. Még 1760-ban P. Suvalov orosz tábornagy zsákmány gyanánt magával vitte a város kulcsát. Egész Európát szállóigeként járták be akkor szavai: „Berlinből Pétervárig nem lehet eljutni, de Pétervárból Berlinig mindig el lehet érni.”

Jöttek orosz csapatok Berlinbe 1813-ban is, amikor Napóleon Oroszországban szétvert seregének maradványait üldözték. Akkor az orosz csapatok felszabadították a német népet az idegen elnyomás alól.

És most eljöttek Berlinbe, hogy ítélkezzenek a legkegyetlenebb területrelejtés felett, melyhez hasonló nem volt az emberiség történelmében.

Berlinre is rendkívüli és nehéz sors várt. 1945 elejétől lakónegyedei, utcái és egész kerületei váltak a szövetséges légierő ezrekben számlálható nehézbombázóinak célpontjaivá. Sok kerülete teljesen romhalmazzá vált.

Berlinben azonban még mindig erős helyőrség tevékenykedett, tüzet szórva és halált osztogatva. A vasúti pályaudvarok, kórházak és lakótömbök, a földalatti vasút 113 állomása és a vasbeton védelmi építmények tucatjai az örjögve védekező hitleri vezetés bástyaivá váltak.

Az 1. Belorusz Front hadseregei, nevezetesen a 3. és 5. csapás-mérő, a 8. gárda-, az 1. és 2. gárda-harcokocsihadsereg, valamint a délről beérkező I. Ukrán Front csapatai előtt egy közös — időtartamát tekintve igen rövid, de a maga politikai és katonai jelentőségét nézve fontos — feladat állott: szét kellett verni a berlini helyőrséget és elfogni a fasiszta vezetést.

Az ostrom elkezdődött... Figyelőpontomról tisztán láttam, milyen erő, milyen hatalmas tűz zúdul a berlini helyőrség védelmi állásaira. Láttam, hogyan omlanak össze a falak, hogyan repülnek a levegőbe az utcaereszteszédésekbe rakott torlaszok és útelzáró akadályok. Elmondani mindezt szinte lehetetlen. Az jutott akkor az eszembe: Hitler most az utolsó és legsúlyosabb gáztettet követi el saját népe ellen. Hát meg lehet állítani az ilyen elszántsággal és lendülettel utolsó rohamra induló csapatok ilyen hatalmas tömegét? Hol, és hogyan lehet fedezéket találni ilyen tűz ellen? Miért kergeti Hitler a németek ezreit és ezreit az esztelen halálba? Fegyvert adva a kezükbe, miért

kényszeríti őket eskü alatt arra, hogy a pusztító tűzben a megsemmisülésbe, a kikerülhetetlen halálba menjenek? Miért semmisíti meg a főváros békés lakosságának ezreit? Lehet, hogy most már ők is felesleges tehertétellé váltak számára, akiktől — most, karrierje végén — vérbefojtásukkal akar megszabadulni? Vadállati, borzalmas gaztett...

Mi, szovjet harcosok, népünk és pártunk akaratából nem azért jöttünk Berlinbe, hogy leromboljuk a fővárost és legyilkoljuk a német embereket. Nem! Mi hosszú, nehéz harci úton jöttünk, felszabadítva szülőföldünket és a baráti népeket az idegen, fasiszta területrablók igája alól, és azért jöttünk Berlinbe, hogy örökre megsemmisítsük a fasiszta rendszert Németországban, örökre felszámoljuk az agresszió-  
nak ezt a tűzfészket.

És nem mi vagyunk a bűnösök abban, hogy ostrommal voltunk kénytelenek bevenni Berlint.

Berlin ostromának első óráiban kiadhatták volna már a fasiszta főkolomposok a parancsot az ellenállás megszüntetésére. Ez esetben a szovjet csapatok töltetlen fegyverekkel, nótaszóval vonulnak be Berlinbe. A bombák és a lövedékek a lőszerraktárakban maradnak és nem zúdulnak a városra, s annak lakosságára, és nem okoznak borzalmas rombolásokat. Hány ezer életet mentett volna meg egy ilyen lépés! Ez a lépés azonban elmaradt.

Most, amikor már harminc esztendő eltelt Berlin ostroma óta, feltehetjük a kérdést: miben reménykedtek akkor a náci vezetők? Hiszen április 25. reggelétől kezdve Berlin sorsa már eldőlt.

Ám Hitler, Göbbels, Bormann és más fasiszta főkolomposok mindennek ellenére látszólag nemcsak abban reménykedtek, hogy életben maradnak, hanem abban is, hogy megmentik a nácizmust, mint olyan fát, amely egy időre elveszti lombját, vagy mint a magot, amely új talajban képes szárba szökkenni.

Április 25-től a 8. gárdahadsereg csapatai a helység harcra átszervezett harcrenddel délről támadásba lendültek Berlin központja irányába. A hadsereg kisebb rohamcsoportokkal és rohamosztagokkal éjjel-nappal folytatta harctevékenységét, lépésről-lépésre újabb és újabb negyedeket foglalta el a Harmadik Birodalom fővárosának. A támadás szünet és pihenő nélkül folyt, s ebben rejlik tulajdonképpen az ostrom fő sajátossága. A Spree nyugati partja mentén nyomultunk előre az Állatkert irányába. A bal sávhatár Mariendorf, Tempelhof és Charlottenburg állomás vonalán húzódott. Ha a térképre nézünk látható, hogy a hadsereg támadási sávja fokozatosan összeszűkült és egy Berlin központjára mutató, jól kihegyezett lándzsára emlékeztet. A 8. gárdahadsereg támadási sávjában támadtak M. Je. Katukov vezérezredes vezetésével az 1. gárda-harckocsihadsereg egységei is.

M. Je. Katukov gárda-harckocsihadserege mindjárt az ostrom első

napján ugyanolyan rendszer szerint csoportosította át harcrendjét, ahogyan az összefegyvernemi egységek. Katukov 1. hadseregének dícső gárdaharcokszói, a 8. gárdahadsereg harcosaival együtt, Berlin szívében fejezték be harci útjukat. Igazi fegyverbarátság egyesítette őket ebben a harcban.

Meg kell mondani, hogy a helység-harc jelentősen különbözik a terepen való harctól. A városban folyó harc mindenekelőtt a tűzharcnak olyan közelharc-formája, ahol nemcsak a géppisztolyok, hanem a nagy hatású tüzér- és harcoksilövegek is tíz méterekkel mérhető távolságban levő célokra tüzelnek. A helység-harcban nem láthatók az emberek. Ha sokan tartózkodnak az utcákon és a tereken, akkor ezek békés lakosok, nincs ok rájuk tüzelni. Az ellenség valahol máshol van megbújva, vagy kivonult a városból. Ám ha az utca néptelen, akkor légy mindenre készen. Ez azt jelenti, hogy az ellenség a házfalak mögött, vagy a pincékben rejtőzködik s csak a kilövések torkolattüzeivel, hangjaival és a kézigránatok robbanásaival ad jelt magáról. A városi harcban az utca, a tér üres.

Az is igen ritka, hogy a városban harcárcokat, állásokat találj. Azokat főképpen a parkokban ássák, ahol nincsenek építmények, olyan fegyverek számára, amelyeket nehéz a pincékben, vagy a házak udvarán felállítani.

A támadás a városban az egyik háztól a másikig való szökéssel történik. Ez a rohamtevékenység széles arcvonalon, valamennyi utcában folyik.

A védők természetesen azért vívják a harcot, hogy kezükben tartsák a legszilárdabb, a védekezésre legalkalmasabb épületeket, tömböket és utcákat. Az objektumok elvesztése az egész támpont, vagy védőállás elvesztésével jár.

A csapatok vezetésének az ilyen harcban megvannak a sajátosságai. Itt feltétlenül bízni kell az alegységek parancsnokainak és beosztott harcosainak eszében és képességeiben, akiknek — ismerve az ezred és a hadosztály általános feladatát — önállóan kell megoldani feladataikat. A magasabbegységek és ezredek törzsei, azok tisztjei, szorosán felzárkóznak a harctevékenység objektumaihoz, főképpen rádió útján biztosítják az összeköttetést, koordinálják a rohamosztatok tevékenységét, megszervezik a felderítési adatok összegyűjtését, gondosan ügyelnek az élelem- és a lőszerellátás biztosítására, meghatározzák a nappali és éjszakai egységes jelrendszert. A parancsnokok és törzsek legfőbb feladata a városi harcban a különböző fegyvernek szoros együttműködésének megszervezése olyan szinten is, mint a szakasz, század és zászlóalj, amelyek a városi harcban rohamcsoportokká és rohamosztatokká szerveződnek.

Ilyen értelemben a középszintű parancsnokok szerepe, az egyszerű

harcosok és tisztések harci kezdeményezése a városi harcban elsőrendű jelentőséggel bír. Ők válnak fő végrehajtóivá nemcsak a harcászati, hanem a hadművelleti elgondolásnak is. Az ő eszük és akaratuk e harcban nagy figyelmet és bizalmat érdemel.

Ezeket a helyzeteket a Berlin ostromáról szóló elbeszélésem folyamán igyekeztem a 8. gárdahadsereg harctevékenységéből merített konkrét példákkal igazolni.

Az ostrom első napján, április 25-én estig, a hadsereg rohamosztagai a város központja felé három, egyes szakaszokon négy kilométert haladtak előre. Az ellenség védelmi építményeit és támpontjait szünet nélkül rohamozva, a jobbszárnyon tevékenykedő egységeink kijutottak a Britzer-Zweig csatornához, amely a Treptow-park közelében ömlik a Spreebe; a hadsereg főcsapásának irányában tevékenykedő balszárnycsapatok is elfoglalták Britz és Mariendorf városi kerületeket és folytatták előnyomulásukat a Teltow-csatorna irányába.

A közelharc csaknem minden irányban rendkívül elkeseredett jelleget öltött. Minden ház, a védelmi körletek minden tömbje tömve volt tüzelőállásokkal, páncélelhárító tűzfészekkel. Az épületek erkélyei és felső emeletei igen alkalmasak voltak arra, hogy páncélököllel felülről mérjenek csapást a harckocsikra és az összevont élőrokkra. Berlinben igen sok a vasútvonal, amelyek minden irányban behálózják a várost, s ezek módfelett jól alkalmazhatók védőállásokként. A pályaudvarokat, hidakat, átereszeket az ellenség igen erős támpontokká alakította át. Az utcák, utcasarkok, pincék, romok okádták a tüzet.

Rendkívül nehéz a harctevékenység ilyen körülmények között. A gárdistáknak keményen meg kellett harcolniuk minden egyes házért.

A 79. gárdahadosztály 220. gárdaezredéből való Vaszilij Csernyajev alhadnagy rohamcsoportjának az volt a feladata, hogy verje ki az ellenséget az Altmark és a Thorwaldsen utcák kereszteződésében álló nagy kőházból. A németek ezt a házat erősen megerősítették. A ház pincéjében kis űrméretű ágyút és géppisztolyos csoportot helyeztek el. A földszinten lövészek és nehézgéppuskák védtek. A ház védői tűzösszeköttetésben álltak a szomszéd ház védőivel.

Csernyajev hadnagy parancsot adott Nyikolaj Vlaszenko géppuskás parancsnoknak és a páncélelhárító fegyver két kezelőjének, hogy lőjék az épület ablakait. Ugyanakkor Pjotr Vasziljevskij szakaszvezető 45 milliméteres lövegének tűz alatt kellett tartania az ellenséges géppuskát, majd annak megsemmisítése után az ellenség ismételt felbukkanó tüzelőállásait.

A páncéltörők, géppuskások és tüzerek erős tüzet nyitottak. E tűz

fedezete alatt Csernyajev csoportja felkészült a ház megrohamozására. A hitleristák a ház falai mögött rejtőzködtek és egy időre csökkentették a tüzelést. Ezt kihasználták a mieink. Ivan Trubacsev szakaszvezető rohamcsoportja, menetből tüzelve, elsőként közelítette meg a házat. Harcosaink kézigránátokat dobtak a pinceajtókra és ablakokra, a robbanások után betörték az első emeletre, és megsemmisítették az ellenséges géppisztolyosokat, lövegkezelőket. Trubacsev rohamcsoportja után benyomultak az épületbe a siker biztosítására bevetett csoport harcosai is Fjodor Nyikityin szakaszvezető parancsnoksága alatt.

Amíg Csernyajev rohamcsoportja a házat rohamozta, Mihail Beljavszkij hadnagy és Viktor Romanov alhadnagy harcosai, az aknavető-sökkel és tüzérekkel együttműködve, elfoglalták a másik sarokházat.

Ez a példa azt tanúsítja, hogy az utcai harc kimenetelét a kitartás és a kis rohamcsoportok kezdeményezése, ötletes tevékenysége dönti el. Néhány gránátokkal, géppisztolyokkal és puskákkal felszerelt harcos géppuskákkal és aknavetőkkal támogatott, az ellenséget lendületesen rohamozó harca mindig sikerre vezet.

A tempelhofi repülőtérhez vezető úton csapatainknak át kellett kelni a Teltow-csatornán. A csatorna partját elsőként a 39. gáradhadosztály Dmitrij Nyesztyerenko hadnagy vezette rohamosztaga érte el. A nagy tüzekből felszálló füst annyira elborította a part menti építményeket, hogy nehezen lehetett szemügyre venni a túlsó partot. Az ott tartózkodó ellenség nem vette észre a csatornához érkező gárdistákat. Ezért Nyesztyerenko hadnagy úgy határozott, hogy az első rohamcsoport a füst leple alatt átkel a csatornán és elfoglalja a túloldalon levő többemeletes házat. A csatornán átvezető híd fel volt robbantva. A hidroncsokon azonban át lehetett volna kelni, ha a fasiszta géppuskások és mesterlövészek tüze nem akadályozta volna az odajutást.

Ekkor Nyesztyerenko parancsot adott a tüzéreknek, hogy mérjenek tűzcsapást a házra, ahonnan a hitleristák tüzeltek. Tüzéreink lövedékei elhallgattatták a fasiszta tűzfészeket, és az Andrej Anyiszev őrmester által vezetett rohamcsoport átrohant a hídon.

A csoport parancsnoka kiváló mesterségbeli tudásról és bátorságról tett tanúbizonyságot. Elsőként nyomult a házhoz és kézigránátot dobott abba az ablakba, ahonnan az ellenséges géppuska szórta a tüzet. A géppuska elhallgatott. Ezt követően Anyiszev még két kézigránátot dobott be az ablakon, majd betört az épületbe és három szobát megtisztított a hitleristáktól.

A roham folyamán a gárdisták gyorsan és okosan tevékenykedtek. A géppisztolyosok először minden helyiséget, minden folyosót géppisztolytűzzel, gránátokkal jól végigszórtak és azután már nyomultak is előre.

A fasiszták, nem bírva ellenállni az ilyen gyors csapásnak, megfutamodtak. A megerősítő csoport eközben erős tűz alá vette őket. Ugyanennek a tűznek a fedezete alatt Anyiszjev csoportja betört a szomszéd épületbe és azt is elfoglalta.

És íme, még egy lap a 8. gárdahadsereg katonái hőstetteinek könyvéből. Ezt a lapot Alekszej Burmasov híradó őrmester írta.

Jól ismertem Alekszej Burmasovot. Találkoztam vele a Dnyepernél, a Visztulánál és az Oderánál. Széles vállú, csontos szibériai legény volt.

Nézzük, mit mesél róla a barátja.

Barnára sült, szélcserzette arcáról az izzadságot letörölve, Alekszej Burmasov gárdaőrmester ott állt a Spree lejtős partján. Elgondolkozva nézte az idegen folyót, amelyről oly sokat hallott, és a hazai hatalmas folyókra emlékezve, így szólt bajtársaihoz:

— Nemcsak ilyeneken keltünk már át. És természetesen ezen is átkelünk.

Burmasov őrmester gárda híradó szakaszának az első egyikeként kellett átjutnia a Spree túlsó partjára, hogy idejében megteremtse az összeköttetést támadó egységeink számára.

A németek elszántan védekeztek. A folyóba csapódó lövedékek és aknák hatására vízoszlopok emelkedtek a magasba. A kis halászcsonak, amelyen Burmasov gárdaőrmester és Koseljov telefonista vezetett, már-már felbordult. Ám mégis sikerült átjutniok a tűzön, és nagy zökkenéssel a parthoz ütődtek. Gyorsan kiugrottak a csónakból és azonnal elkezdték építeni a vonalat. Amikor a németek észrevették a telefonistákat, nyomban tüzet zúdítottak rájuk. Koseljovot agyonlőtték. Szomorúan, fájdalmas szívvel nézett Burmasov barátja élettelen testére. Egyedül maradt az ellenséges parton. Hol kúszva, hol futva, az ellenség dühödő tüze közepette húzta maga után a vezetékét. És a parancsnoki állásponton hamarosan felhangzott ismerős hangja:

— „Sas”, „Sas”, hall engem? Itt „Berkenye” . . .

Elszánt harc folyt Tempelhof központi repülőteréért. Burmasov gárdaőrmestert ott lehetett találni a telefonoszlopokon, az égő házak tetején, a sötét és nedves pincékben. Beosztottjai segítségével gyorsan biztosította az alegységek összeköttetését. Rendkívüli akaraterő és bátorság kellett ahhoz, hogy aknaszilánkok süvítése közepette az ellenség által tűz alatt tartott telefonoszlopokra másszanak és vonalat építsenek.

Amikor az ezred a repülőterre ért, Burmasov sietett kiépíteni az összeköttetést azzal a házzal, ahová első csoportjaink eljutottak. A kábeldobbal rohant az utcán. Útkereszteződéshez ért. A magánosan futó emberre minden oldalról lőnek a német géppisztolyosok és aknavetőik. Közel, szinte a füle mellett süvítenek a lövedékek, hullnak

a szilánkok. Összeszorított foggal fut tovább. Már csak tíz méter távolságra van attól a háztól, ahol rohamsoportjaink harcban állnak. Nehéz tíz méter még odáig. De lelkesíti őt a közeli győzelem öröme. Már elér a házhoz, és ekkor ellenséges lövedék szilánkja fúródik a mellébe. Kezével takarva a sebet, odakiált a harcosoknak:

— Tartsátok az összeköttetést! — és az utcaburkolatra zuhan.

Ezek voltak az utolsó méterei annak a talán ezer kilométeres telefonvonalnak, amelyet Burmasov a háború éveiben kiépített. És az utolsó vezetéke már a német főváros utcáin feküdt. Ezen a vonalon jutott el a gárdistákhoz az örömhír: a repülőteret minden oldalról bekerítettük.

A tempelhofi repülőtér elfoglalásának igen nagy jelentősége volt az egész berlini csata szempontjából. Ez volt az utolsó olyan tér Berlinben, amelyről repülőgépek szállhattak fel. Magától értetődik tehát, hogy az ellenség mindent megtett ennek a légtérre nyíló egyetlen ablaknak a megtartásáért. A felszállópályát, délről és keletről körülfogva légvédelmi egységek, az SS-osztagok és harckocsik védték.

A repülőgépek föld alatti hangárokbán álltak, üzemanyaggal teljesen feltöltve, készen bármely pillanatban a felszállásra. Mellettük a kiszolgáló személyzet teljes 24 órás szolgálatot tartott. Az őrsgben olyan pilóták és navigációs tisztek is voltak, akik azelőtt Németország egyik végéből a másikba szállították Hitlert, Göbbelst, Bormannt és a Harmadik Birodalom más vezetőit. Ebből arra következtethetünk, hogy Hitler és legközvetlenebb munkatársai még Berlinben tartózkodnak. De ahogy mondani szokás, az ördög nem alszik, és egy pillanat alatt esetleg ki tudnak csúszni ezen az egyetlen ablakon. Arra kellett tehát ügyelni, hogy ez be ne következzen. A tüzerek parancsot kaptak a felszállópálya tűz alatt tartására. A harckocsikkal megerősített rohamosztagok elé pedig azt a célt tűzték, hogy a lövegek és géppuskák tüzével vágják el a felszállópályához vezető utakat, s így módon tartsák föld alatt a repülőgépeket.

A terv jobban nem is sikerülhetett volna. Április 26-án délig az egész tempelhofi repülőtér, hangáraival, hír- és jelzőberendezésével együtt — beleértve a főépületet is —, kezünkben volt.

Ezzel az örömhírrrel együtt azonban egy szomorú hírt is kaptam: elesett Jefim Dmitrijevics Gricenko ezredes, a 39. hadosztály 117. gárda-lövészrezredének parancsnoka, ez az okos, erős akaratú, nem mindennapi bátorsággal rendelkező ember.

Eljött hozzám Tatjana Guboreva, a 117. ezred egyik egészségügyi nővére. Kezében golyókkal átütött borítékot tartott, benne Jefim Dmitrijevics okmányai, amelyeket a bal felső zsebében őrzött.

Amikor a háború befejezése után az egyik folyóirat közölte visszaemlékezéseimet, s benne a Jefim Dmitrijevicről írt sorokat, levelet

kaptam feleségétől, Julia Markovnáától. Az özvegy jelenleg Novoszibirszk terület Maszljanyino községében, egy munkástelepülés középiskolájában tanít. Amint levelében írja, szülőföldjén hűen őrzik hősük emlékét. Amikor ilyen közléseket olvas az ember, szívét különös melegség tölti el, és érzi, hogy az olyan hősök példáin kell nevelni ifjúságunkat, amilyen Jefim Dmitrijevics Gricenko is volt.

Térjünk azonban vissza a Harmadik Birodalom fővárosának ostromához.

Harmadik napja folyt az ostrom. Amilyen mértékben szűkültek az ostromlott berlini helyőrség körletének határai, annyival elkeseredettebbé vált az ellenség ellenállása. Harcrendünk sűrűsége növekedett. A tűzzel való manőverezés lehetősége rendkívül lecsökkent, minden beszorult a szűk utcákba.

Április 25-től, Berlin ostromának kezdetétől a front törzse direktíváiban csak a hadseregek sávhatárait változtatta meg, és ez helyes volt. A hadsereg törzse ugyancsak szabályozta a hadtestek közötti sávhatárokat, megjelölte az ostrom kezdetének az időpontját és meghatározta azt a terepszakaszt, amelyre a nap végére a csapatoknak ki kellett jutniuk.

A harci barátságnak, egymás kölcsönös segítségének, a gyalogosok, tüzekek, utászok, híradók, páncélosok és felderítők együttműködésének a városi harcban döntő jelentősége van. Sehol, semmiféle harcban nincsenek egymáshoz olyan közel és állandó kapcsolatban a különböző fegyvernemek harcosai, mint a városok és a városi erődítmények ostrománál. Itt a szó szoros értelmében összeér a könyökök és valóban vállvetve tevékenykednek. Ezért itt a rohamosztatok vagy rohamcsoportok parancsnokai a harcászati együttműködés fő szervezői. Hozzáértésükön igen sok múlik a harc folyamán. A gyors és helyes döntésekre való képességüktől függ az osztag egészének, és külön-külön minden egyes harcosának harckészsége is.

A berlini harcok teljes időszakában jól működött a Viktor Liszicin főhadnagy vezetése alatt tevékenykedő felderítő csoport. Liszicin felderítői nemegyszer bejutottak az ellenség elhelyezési körletébe, beférkőztek a legtitkosabb helyekre, eredményeket értek el az erődítések felderítésében, fortélyosan és ügyesen tevékenykedtek.

Berlin sok lakónegyede és épülete — a pincéken át vezető összekötő árkokon keresztül — kapcsolatban volt egymással. Ezeket a járatokat ügyesen felhasználták a felderítők. Úgy szervezték meg az útjukat, hogy az összekötő árokban közlekedő csoport élén egy-két harcos haladt, elemlámpákkal. A fényt látva, a németek gyakran sajátjaiknak vélték felderítőinket. Erre építettek a mieink. Az útjukba került hitleristákat vagy megsemmisítették, vagy fogságba ejtették.

\*



Az április 27-re forduló éjszakán figyelő-harcálláspontomat közelebb vittem a peremvonalhoz, a Belle-Alliance útra. Ez az út most Nyugat-Berlinben van és Mehringdammnak nevezik. Figyelő-harcálláspontom egy nagy négyemeletes ház lett, amely közel feküdt a repülőtér főépületéhez, a Viktória park előtti háromszögletű háztömb sarkán. A sötétszürke falú épületen, a bejárat fölött cementből készült fasiszta horogkereszt és sas feketéllett, karmában a Harmadik Birodalom címerével.

Az első emeleten felkeltette figyelmemet egy kicsi, de magas terem, fekete márványoszlopokkal; sötét, kényelmetlen helyiség. Minden nyomasztó volt itt: a sötétkeretes ablakok, a fekete választópillérek és a szürke, súlyos mennyezet.

Azért időzöm ezeknél a részleteknél, mert ez a helyiség olyan események színhelye lett, amelyek igen szorosan kapcsolódnak a háború befejező szakaszának történetéhez. Erről a későbbiekben még majd beszélek.

Amikor új harcálláspontomra értem, az összeköttetés már ki volt építve. Nyomban jelentették nekem, hogy néhány perccel előbb a következő esemény történt: a második emeleti lépcsőházból híradó lányainkra pisztolyból lövéseket adtak le. A híradó lányok nem ijedtek meg — a puska vagy a géppisztoly mindig ott volt a vállukon. A lányok felfelé rohantak, hogy elcsípjék az eszeveszett fasisztát. Az lövöldözve futásnak eredt és felrohant a padlásra. A híradó lányok nem hagyták abba az üldözést, a padlás szegleteire leadtak néhány géppisztolysorozatot és kiabálni kezdtek: „Kezeket fel!”, „Kezeket fel!”

Csend. A lányok újból leadtak néhány sorozatot és kutatásba fogtak a sötét padlásterben. Hirtelen falfehér, tébolyult arccal, kezében pisztolyt szorongatva, egy sarokból előugrott a német, egy ugrással a padlásablaknál termett, és „Hitler kaput!” kiáltással a mélységbe vetette magát.

A híradó lányok megmutatták tetemét, ott feküdt az udvaron, gyékénnyel letakarva.

Nos, gondoltam, a fasiszmus maga is esztelenség, és a fasiszta számára az ilyen vég, úgy látszik, törvényszerű.

Április 27-én a hadsereg csapatai egész nap folytatták Ó-Berlin lakónegyedeinek ostromát. A nap végére a főerők kiérték a hitlerista csapatok utolsó berlini védelmi szakaszához, az Állatkerthez. Az Állatkeretet dél felől támadó csapataink elé új akadályok tornyosultak, s ezek között a legfőbb a Landwehr-csatorna volt. A csatornán túl, mintegy négyszáz méter mélységben sorakoztak a Harmadik Birodalom minisztériumai és fő állami intézményei, közöttük a birodalmi

kancelláriával, ahol Hitler és vezérkara rejtőzködött. Valamivel távolabb északabbra a Reichstag állt.

A Berlin központját keletről és északról támadó szomszéd hadseregek ugyanezen a napon kijutottak a Spree partjaira.

A 2. gárda-harcocsihadsereg Charlottenburg térségében harcolt.

Az Állatkert tulajdonképpen egy sziget, amelyet minden oldalról a Spree vize és csatornák vesznek körül. Védelmét válogatott SS-csapatok, őrzászlóaljok és az 56. páncéloshadtest csapatai látták el. A hitleristák magas, vastag falú, szilárd épületekben rejtőzködtek, amelyekből jól áttekinthették és célzott tűzzel pásztázhatták a vízi akadályokhoz vezető utakat.

Április 27-én este, miután meghallgattam a hadtestek és az önálló egységek parancsnokainak jelentéseit és személyesen szemrevételeztem a terepet, a következő elhatározásra jutottam: a támadó egységeknek fél napi pihenőt adok, nem gyengítve azonban az ellenséget lekötő tevékenységet.

Ezzel egyidejűleg azt is elrendeltem, hogy hajtsák végre a rohamcsoportok szükséges átcsoportosítását, végezzék el az utánpótlást minden egyes objektum elleni konkrét tevékenységnek megfelelően, töltsék fel a rohamosztagekat haditechnikával. A kormánynegyed általános ostromának kezdetét április 28-án 12 órára tűzték ki.

A felállított tüzérek és aknavetőek egyik legfontosabb feladata az volt, hogy dolgozzák ki a tűzegyüttműködést és a kölcsönös összeköttetést a kormánynegyedet keletről, északról és délről támadó más hadseregek tüzeivel. Különben ilyen esetben a lövedékek és aknák túlrepülhetnek a célra és nem az ellenséget semmisítik meg, hanem a szemközti oldalról támadó saját csapatokat.

A rohamosztagek és rohamcsoportok feltöltésekor és átcsoportosításakor különös figyelmet kellett fordítani a párttagok és komszomolisták elosztására. Új parancsnokok kiválogatása a sorból kiesett csoport- és osztagparancsnokok helyére nem könnyű feladat az előjáró parancsnok számára. A kezdeményező és határozott parancsnok is csak akkor tud végrehajtani bármily feladatot, ha szilárd támasza van a harcosok között, ha a kétség árnyéka nélkül rábizzák sorsukat a kommunisták és a komszomolisták. A parancsnoknak, amikor választ, hogy kit nevezzen ki egy csoport, vagy osztag parancsnokává, hallgatnia kell a pártmunkásokra és beszélnie kell az egyszerű párttagokkal is.

A feladatok okos meghatározása, vagy a bátor döntés még csak félmunka. A feladatnak el kell jutnia valamennyi harcos tudatához, hogy minden erejükkel teljesítsék a parancsnok helyes döntését. Csak a parancsokkal vagy rendelkezésekkel ilyen effektivitást nem lehet elérni. Itt mély, okos, valamennyi harcos szívébe hatoló szavakra és

a kommunisták, komszomolisták személyes példájára van szükség. Ha ez mind együtt van, akkor a sikerről meg lehetsz győződve. Hát ezért tulajdonítottunk mi elsőrendű jelentőséget a parancsnokok, pártmunkások és komszomolisták elosztásának.

Az utcai harc körülményei között a pártpolitikai munka csak akkor hozhat jó eredményeket, ha a parancsnokok és a politikai munkások eltérnek a megszokott sablonoktól, az elvont szónoklástól. Oda kell menni a csoporthoz, még akkor is, ha csak öt főből áll, és konkrétan kell velük mindent megbeszélni: hogyan lehet a legjobban végrehajtani a kapott feladatot, hogyan kell előkészíteni a fegyverzetet, meg kell tőlük tudni, valamennyiük számára világos-e a helyzet, ellenőrizni, ismerik-e a fény- és hangjelzéseket, megvan-e valamennyiüknek az egyéni sebkötöző csomagja, tartalék élelmiszere. Meg kell találni velük a közös nyelvet, az őszinte szót.

Ezzel kapcsolatban szeretném példaként felhozni N. V. Kapusztjanszkij főhadnagy munkáját, aki az 1. zászlóalj parancsnokának politikai helyettese volt a 79. gárdahadosztály 220. ezredében. Külsőleg semmiben sem különbözött a zászlóalj többi tisztjétől. Alacsony növésű, hallgatag, vézna ember volt.

— Politikai helyettesünk nem szeret túl sokat beszélni. Inkább hallgat, de ha egyszer beszélni kezd, akkor minden szava ül — mondogatták róla zászlóaljában.

Berlin ostromának napjaiban Kapusztjanszkijt nehéz volt a zászlóaljtörzsben tartani. Mikor és hol reggelizett, ebédelt vagy vacsorázott, és egyáltalán hol pihent, senki sem tudta. Egy félórára megjelent a parancsnoknál, megismerkedett a helyzettel és máris távozott. Amikor az osztagban, a rohamcsoportoknál kérdezősködtünk utána, ezt a választ kaptuk:

— Éppen az imént volt nálunk. Beszélt a kiváló harcosok tapasztalatairól, megszervezte a harci röplapok kiadását és átment a szomszédos osztaghoz.

— Ki ment vele?

— Senki, egyedül ment.

— És ha egy mesterlövész célba veszi, vagy ráomlik egy leomló fal, hol találjátok meg a politikai helyetteseteket?

— Mi is gondolunk erre, féltjük, de nem engedi, hogy kísérjük. Azt mondja, megvan ő díszkíséret nélkül is.

Ilyenformán a zászlóalj kommunistái és komszomolistái állandóan láthatták vezetőiket. Késő éjszaka, vagy a csend óráiban Kapusztjanszkij összegyűjtötte az aktivistákat, összefoglalta előttük a nap eseményeit, majd ismét visszatért a harcosokhoz a legnehezebb szakaszokra.

Kell-e említeni, hogy az ilyen pártmunka igen jó eredményeket hozott a zászlóaljban.

Ez a zászlóalj az elsők között jutott ki a Landwehr-csatornához.

Hitler utolsó erődje, az Állatkert elleni végső roham előtt, amikor már világosan látható volt a háború vége, és amikor már a hadsereg valamennyi harcosa a békés napokról álmodozott, felöltött bennem egy súlyos kérdés: nem törik-e meg a csapatok harci kedve, nem ragadnak-e le katonáink a pincékben és omladékokban, amikor jelt adunk a „rohamra”? Az utolsó ütközet igen véresnek és kegyetlennek ígérkezett. Ráadásul az utcai harcban sem az ezredparancsnok, sem a hadosztályparancsnok nem látja át alegységeinek harcrendjét úgy, ahogy a csatatéren. Városban jelentősen nehezebb az ezredeket és zászlóaljakat egyidejűleg rohamra indítani. De egy pillanatig sem kételkedtünk abban, hogy az alegységek elszántan indulnak erre a befejező ostromra. A parancsnokok, kommunisták, komszomolisták személyes példaadása, a haza becsülete iránt érzett mély felelősség-érzete képezte a hadsereg harci szellemének állandó és kimeríthetetlen forrását.

Kissé előreszaladva az elbeszélésben elmondhatom, hogy a magassabbegységek politikai szervei és a pártszervezetek által a haditanács kezdeményezésére végzett hatalmas munka eredményeként a befejező ostrom idején nem volt egyetlen zászlóalj vagy rohamosztag sem, amelyik gyáván vagy bizonytalanul hajtotta volna végre a kitűzött feladatot.

Kiadtuk a parancsot: ne sajnálják a löszert, ne takarékoskodjanak a töltevényekkel, az aknákat és gránátokat nyugodtan fogyasztathatják — van tartalék! A tüzérségi lövegek, kezdve a páncélelhárítóktól a hatalmas úrméretű lövegekig, közvetlen irányzással lőtték. Még a „katyusák” is egészen a csatornáig nyomultak előre, ráfordultak az irányra, és mint lövegek, közvetlen közelből ontották a tüzet.

Az Állatkert ostromával összefüggő kérdések megvitatásakor a hadsereg haditanácsa figyelmet fordított a német nép tulajdonát képező fontos intézmények, dokumentumok, nemzeti kincsek védelmére. A bankok, könyvtárak, tudományos kutatóintézetek és egészségügyi intézmények őrzését a hadsereg hadtápalegységei kommandánsszolgálatának különleges osztagaira bízta. A Berlinben tartózkodó diplomáciai missziók, követségek és konzulátusok diplomáciai sérthetlenségének biztosítását a hadsereg haditanácsa vállalta magára.

Berlin éhezett. Az éhes gyerekek a szó szoros értelmében géppuska- és ágyútűzben kúsztak a harckocsikhoz, hogy tábori konyháikon, vagy katonáinktól egy falat kenyeret, egy kanál levest vagy kását kaphassanak. Látva az éhező gyerekeket, harcosaink dupla és tripla adagot vételeztek a konyhán, és ráadást is a maguk és a peremvonal-

ban tartózkodó elvtársaik számára, de saját gyomrukat becsapva, a német gyerekeknek is juttattak élelmet.

Igen! Ilyen igazán jó szíve van az orosz katonának. A saját csajkájukból etették a német gyerekeket.

Bonyolultabb volt azonban a helyzet a helyi lakosság egészségügyi ellátása tekintetében. Berlin nagy részét még a télen lerombolta az amerikai légerő. A vízvezetékhalózat és a csatornarendszer tönkrement. A fűtést és világítást ősi módszerekkel — dobkályhával, mécsessel, gyertyával — oldották meg. Az egészségügyi állomásokat, konyhákat, folyosókat és gyakran még a lakoszobákat is piszok borította. Köröskörül bűz és szenny terjengett. Tífusz, rüh, gyomor- és bélbetegségek csaknem minden házban. A gyerekek, öregek eltetvedtek.

Égész hadseregnyi egészségügyire, s a kórházak tucatjaira lett volna szükség.

A hadsereg egészségügyi szolgálatának főnöke utasítást kapott, hogy biztosítson elegendő mennyiségű fertőtlenítőszert, és a kerületi parancsnokságokkal együtt mozgósítsa a munkaképes német orvosokat és egészségügyi dolgozókat a járványellenes tennivalókra.

A hadsereg hadtápfőnökét utasítottam, hogy szappantartalékainkat ossza ki a német lakosságnak. A kerületi parancsnokok személyesen tartoztak ellenőrizni a lakosság mozgósítását a szivattyúk helyreállítására és a csatornarendszer kitisztítására.

Az egységek és magasabbegységek politikai szervei a németül tudó tisztekből instruktor-csoportokat jelöltek ki, akik megmagyarázták a berlini lakosságnak, hogy hozzá kell látni a lerombolt gazdaság helyreállításához, mert a háború befejeződik.

Mindezek igen fontos kérdések voltak, amelyek így, vagy úgy összefüggtek a hadművelet politikai biztosításával.

\*

Az ostrom megújulásáig néhány óra volt még hátra. Hajnalodni kezdett. Milyen jó hírekkel örvendeztetjük meg hazánkat és az egész világot holnap, holnapután, a nemzetközi ünnep alkalmából, hiszen két nap múlva május elsejét köszöntjük? Mivel végződnek Hitlernek ezek az utolsó tébolyult ténykedései? Hová rejtőzködhet el olyan erők csapásai elől, mint amilyenek a mi rohamosztagaink és rohamcsoportjaink? Hiszem, hogy a mieink behatolnak oda, ahol nem is várja őket, és megtalálják ezt a földgolyónkra halált szóró fekete bajuszost! Megtalálják!

Közeledett az újabb ostrom kezdete. A hadsereg törzsétől, amely Johannisthalban volt, átköltöztem saját figyelőpontomra, abba a fekete márványoszlopos házba, amelyről már korábban beszéltem.

Az Állatkertre irányított, egyre fokozódó erejű tüzérségi tűz körülbelül egy órán át tartott. Figyelőpontomról jól láttam, milyen füst- és vöröstégla-porfelhő gomolyog a kormánynegyed felett.

A leghevesebb harc a Görbe híd birtoklásáért bontakozott ki. Néhány nehéz harcokosi bevetését irányoztuk itt elő. Az utászoknak géppuskatűz alatt sikerült felszedni az aknákat és ártalmatlanná tenni a híd pilléreire helyezett két hatalmas robbanótöltetet.

A füst leple alatt a 220. gárdaezred 1. zászlóalja rohamosztagának néhány géppisztolyosa át tudott rohanni a hidon.

A Görbe híderő folyó harcban különösen kitűnt Alekszandr Nyikolajevics Jevdokimov százados, ezred-pártszervező, akit szinte nem is fogott a golyó. Az elsők között tört át a géppisztolyosokkal a hidon, maga után ragadva a harcosokat a hídfőbe. Alekszandr Jevdokimov, az Arany Csillag lovagja, aki ezt a magas kitüntetést a Visztula menti hőstettéért kapta, itt is példát mutatott hősiességből és bátorságból.

Az ő nyomában az ezred egy másik tisztje, Pável Vasziljevics Zubenko hadnagy, a Szovjetunió Hőse, aknavetőszakaszával gyorsan átrohant a csatorna túlsó partjára, az aknavetősök felmásztak egy ház tetejére és onnan szórták meg az SS-eket aknákkal.

Ugyanezen a napon a 74. gárdahadosztály rohamosztagainak is sikerült leküzdeniük a víziakadályt a saját szakaszukon. Még a csatornán való átkelés előtt, Alekszandr Nyikityics Gudanov főhadnagy osztaga heves harcot vívott a csatorna jobb partján a csatornára támaszkodó lakónegyed birtokbavételéért. Harcosaival a sűrű füst leple alatt a lakónegyedig jutott és nem bajlódva a szélső házak pincéiben települt kisebb német géppisztolyos csoportok felszámolásával, egészen a csatornáig törtek előre, s így az ellenség hátába kerültek. Gudanov a géppuskák egyik részét a csatorna felé fordította, másik részét a bekerített helyőrség irányába, és hozzákezdett a feladat megoldásához. A segítségére érkező erők a zászlóaljparancsnok vezetésével nyomban a csatorna leküzdéséhez fogtak, miközben az ellenség pusztító erejű tüze zúdult rájuk. A zászlóaljparancsnok elesett. Ekkor Gudanov átvette a parancsnokságot, s a zászlóalj főerőit az ostromlott helyőrség felszámolására irányítva, folytatta az előkészületeket a csatornán kisebb csoportokban való átkelésre. Az ostromlott lakónegyed fölé csakhamar felkúszott a vörös zászló, és ezzel egyidejűleg a kisebb csoportok, Gudanovval az élükön, átkeltek a csatornán, megvetve lábukat a túlsó parton. Ily módon a hadosztály szárnya fedezve volt és az ellenség géppuskaállásai, amelyek a csatorna mentén tüzeltek, két oldalról kerültek ágyúink és géppuskáink célzott tűzébe.

Bonyolult és súlyos harcot vívott Vlagyimir Sztjepanovics Novikov őrnagy, a 47. gárdahadosztály lövésszászlóaljának parancsnoka is. Mi-

után az Állatkert körletében átkelt a csatornán, harcosaival együtt a Monke-dandár egyik SS-zászlóaljának elhelyezési körletébe került. Gránátok, szuronyok, rakéták alkalmazásával az ütközet 6 óra hosszúra tartott. Az SS-eket jól kiépített állások és fedezékek segítették, míg Novikov és harcosai oldalán a Volga parti utcai harcokban szerzett tapasztalat állott. A tapasztalat győzött. Monke SS-eit szétvertük és részben fogságba ejtettük, noha ők olyan esküt irtak alá, amely szerint az utolsó golyót a saját fejükbe bocsátják. Még maradt töltényük, mégis megadták magukat.

Kiválóan harcolt Nyikolaj Pimenovics Balakin főhadnagy, a 39. gárdahadosztály századparancsnoka is. A csatornahálózat felderítése után igen bátor és kockázatos elhatározásra jutott: a föld alatti csőhálózaton át elküszött a csatornáig, észrevétlenül átúszott rajta és a túlsó parton, ugyancsak a föld alatti csővezetékeken keresztül, az ellenség hátába került. A parancsnok példáján fellelkesülve katonái áttörtek a túlsó partra, átverekedték magukat az ellenség hátába és szétzúztak két ellenséges támpontot. Fogságba ejtették a Volksturm-zászlóalj 68 géppisztolyosát és géppuskását. Balakin sebesülten is vezette a harcot mindaddig, amíg a segítség meg nem érkezett.

Ilyen módon keltek át a csatornán Alekszandr Sztjepanovics Klimuskin főhadnagy osztagának rohamcsoportjai is, a 39. hadosztály 120. gárdaezredéből. Csővezetékeken és föld alatti csatornákon át vezette harcosait a híd alá, amely a Möckernbrück-i vasútállomás mellett van, és onnan lendületes rohammal betört a pályaudvarra. Hamarosan az egész zászlóalj, Mihail Pavlovics Karnauscsenko századosnak, a Szovjetunió Hősének a vezetésével, a csatorna túlsó partjára jutott és hozzákezdett a pályaudvar körüli lakónegyed ostromához.

Ugyanezen a napon az egész hadsereget bejárta egy újabb hőstett híre, amelyet Leonyid Ladizensko főhadnagy, az ezred rettenthetetlen komszomoltikára hajtott végre. Ladizensko rendkívüli bátorságú ember volt. A megelőző harcokban szájharmonikával ment rohamra. Amikor látta, hogy a harcosok az ellenséges tűzben a földhöz lapulnak, Ladizensko a szájához emelte a szájharmonikát és vidám dalocskát játszva ment előre. Ez a magas növésű, rugalmas, ügyes fiú egyáltalán nem ismert félelmet a harcban. Így volt ez Berlinben, a Landwehr-csatornánál is. Éjszaka úszta át a csatornát, miközben nótákat játszott a szájharmonikán, hogy ezzel tudunkra adja tartózkodási helyét. Reggelre a harmonika elhallgatott. Amikor elvtársai eljutottak hozzá, látták, hogy arcát mindkét oldalon golyó lyukasztotta át. Ő azonban mindaddig nem hagyta ott a harcmezőt, míg másodsor is súlyosan meg nem sebesült. Egy aknaszilánk a gerincén találta el.

A Landwehr-csatorna túlsó oldalán, néhány hídfőt elfoglalva, a hadsereg csapatai megkezdték az Állatkert délről való ostromát. Vala-

mennyi egység erős csapásai, közöttük az északról, nyugatról és délről támadóké is, természetesen az Állatkert központjára irányultak, ahol Hitler főhadiszállása volt, mely még mindig folytatta az eszterlen ellenállásra felhívó parancsok, direktívák és intézkedések kiadását.

Maga az Állatkert egy 8 kilométer hosszú és 2 kilométer széles, keletről nyugatra hosszan elnyúló ellipszisre emlékeztetett. Ez volt az egész, ami a Harmadik Birodalomból, vagy ahogy a hitleristák nevezték a „Nagy-Németországból” maradt. A Spree és a csatornák vizével körülvevett sziget most tűzgyűrűvel volt körülvárva, amely könnyörtelenül szűkült mind összébb és összébb.

Az Állatkert keleti része sűrűn be volt építve a kormányhivatalok és intézmények hatalmas épületeivel. Az egyik ezek közül masszív, négyszögletes oszlopaival betöltötte az egész Voss-Strassét, s balról a parkot. Ez volt az új birodalmi kancellária, és háromszintes földalatti fedezékével Hitler utolsó menedéke. A foglyok elmondták: „A Führer március óta sehol se mutatkozott, állandóan a birodalmi kancellária föld alatti helyiségeiben tartózkodik.” Ide futottak össze a Harmadik Birodalom hadseregirányításának szálai, és attól, hogy milyen gyorsan vesszük be azt a fészket, Hitler utolsó citadelláját, nemcsak a berlini, hanem az egész németországi harcok befejezése függött.

A birodalmi kancelláriától északra, a Brandenburgi kapu közelében van a másik, nagy szimbolikus jelentőséggel bíró objektum, a Reichstag magas, kupolás épülete. A bombatámadások előzőleg rendkívül megrongálták és 1945. áprilisának utolsó napjaiban már — mint egy nagy üres doboz — védelmi harcászati támponttá vált alkalmassá. Ennek a hatalmas épületnek a termei és szószékei valamikor a különböző pártok harcainak színhelyei voltak. Itt léptek fel annak idején a munkásosztály vezérei, Ernst Thälmann, Clara Zetkin és mások. Azután megrendezték a Reichstag provokációs felgyújtását, amely jeladásként szolgált Németország demokratikus erőinek szétzúzására.

Az Állatkert nyugati részének a közepén emelkedett a 80 méter magas Győzelmi Oszlop, amelyet a német junkerek a franciákon aratott győzelem, valamint az 1871-es Párizsi Kommün leverésének emlékére emeltek. Nem messze ettől az oszloptól vezet a Győzelmi Fásor, mindkét oldalán a teuton lovagok és a múlt idők hadvezéreinek szobraival.

\*

Április 29-én és 30-án a front csapatai, az ellenség, különösképpen az SS-csapatok növekvő ellenállását leküzdve, egyre mélyebben hatoltak be Berlin kormánynegyedébe. A 8. gárda-, és az 1. gárda-harc-



kocsihadsereg csapatai délről, V. I. Kuznyecov 3., N. E. Berzarin 5. csapásmérő hadseregének csapatai keletről és északról, Sz. I. Bogdanov 2. gárda-harckocsihadseregének harckocsizói pedig nyugatról.

Este, amikor figyelőpontomról a hadsereg Johannisthal körzetében levő törzséhez visszatértem, G. K. Zsukov marsall frontparancsnok hívott telefonon és megkérdezte:

— Van-e remény arra, hogy Május 1. ünnepére teljesen megtisztítjuk Berlint?

Azt válaszoltam, hogy az ellenség ellenállásából ítélve — noha gyengülést mutat —, nincs reményem gyors kapitulációra.

Ezzel beszélgetésünk be is fejeződött. Zsukov marsall semmiféle utasítást nem adott, mivel tudta, hogy a feladat teljesen világos, s azt is, hogy maradéktalanul teljesítjük.

A hangult jó volt: nemsokára vége a háborúnak. A hadsereg politikai osztályának munkatársai meghívtak vacsorára, hogy közben megbeszéljük az előttünk álló feladatokat. Elfogadtam a meghívást. A politikai osztályon ott találtam Vszevolod Visnyevszkij és Jevgenyij Dolmatovszkij írókat, Tyihon Hrennyikov és Matvej Blanter zeneszerzőket. Amíg az asztalt megterítették, Tyihon Hrennyikov a zongorához ült és elénekelt egy dalt „A pásztorlány és a pásztor” c. filmből, majd Matvej Blanter „A front melletti erdő” c. keringőt. Ebben a pillanatban odajött hozzám a politikai osztály ügyeletes és jelentette, hogy sürgősen hívnak a telefonhoz. Az ügyeletes szobájába siettem és felemeltem a hallgatót. A telefonban V. A. Glazunov altábornagy, a 4. gárda-lövészhadtest parancsnoka emelt, kissé izgagtott hangon jelentette:

— A 35. hadosztály 102. gárda-lövészezrede peremvonalára egy német alezredes érkezett fehér zászlóval és egy csomagot hozott az orosz csapatok parancsnoksága címére. Azt kéri, haladéktalanul vigyük át az előljáró törzshöz egy igen fontos közlés átadása végett. Az alezredesnek a függőhíd körzetében sikerült átkelnie a csatornán; neve Seifred. Jelenleg a hadosztálytörzsnél tartózkodik és rendelkezik a német fővezérség felhatalmazásával. Azt kéri, jelöljünk meg helyet és időpontot a német főparancsnokság képviselőinek az arcvonalon való átlépésére.

— Világos — feleltem. — Mondja meg az alezredesnek, hogy készek vagyunk a parlamenterek fogadására. Vezesse őket ugyanazon a szakaszon, ahol ő átjött, vagyis a függőhídon. A tüzet ezen a szakaszon szüntessék be, a parlamentereket fogadják és irányítsák az én előretolt figyelőpontomra, ahová most magam is azonnal útbaindulok.

Telefonon felhívtam V. A. Beljavszkijt, a hadsereg törzsfőnökét és parancsot adtam neki, biztosítsanak számomra megbízható összekötetést. Ezután mindezekről telefonon jelentést tettem Zsukov mar-

sallnak, majd Pozsarszkij tábornokkal és a segédtisztemmel a május 1-re virradó éjszakán a figyelőpontra siettem.

Nem tudtam még, mivel állnak elő a parlamenterek, de éreztem, hogy komoly események vannak kialakulóban.

Alighogy átléptem dolgozószobám küszöbét, máris csengett a telefon. A kagylót fülemhez emelve mindjárt megismertem Vszevolod Visnyevszkij író hangját, aki egészen az Oderától kezdve a 8. gárdahadseregnél tartózkodott. Visnyevszkij, amikor megtudta, hogy harcálláspontomon a német főparancsnokság parlamentereit várom, elkezdett könyörögni, hogy hozzám jöhessen és jelen lehessen a tárgyalásokon. Úgy határoztam, hogy az ilyen eseményekből nem szabad kirekeszteni íróinkat, hiszen csapatainkkal együtt jöttek ők is a Volgától Berlinig, és sokan közülük el is estek a harcmezőn. S vajon ki mesélje el, ha nem ők, azokat a történelmi eseményeket, amelyeknek tanúi és résztvevői voltunk? Éppen ezért különösebb ingadozás nélkül meghívtam Visnyevszkijt.

Ezután telefonon parancsot adtam Beljavszkij tábornoknak, hogy a hadseregőrzs felderítő osztályának tisztjeivel és tolmácsaival együtt jöjjön harcálláspontomra.

A szobában segédtisztemmel tartózkodtam. Már másfél óra telt el a minden bizonnyal fontos eseményekre való várakozásban, de hogy milyen eseményekről lesz szó, még nem tudtuk.

Éjfél után kettőt mutat az óra, aludni azonban nem tudunk. Az egyik cigarettát a másik után szívjuk. A háborús napok, éjszakák, hetek és hónapok emlékei tódulnak agyamba, hiszen a háború már csaknem négy éve tart. Szemem előtt felmerülnek, azaz inkább viharosan elsuhannak a háborús élet epizódjai. Például a Volga, amely most olyan távolinak, s egyszerűsrimnd olyan közelinek tűnik előttem, a víz színén úszó égő olajmezővel, amelynek tomboló lángja felemészt mindent, bárkát, uszályt, ladikot.

Vagy Zaporozsje, az éjszakai roham, azután Nyikopol, Odessza, Lublin, Lodz és végül Berlin. A 62. hadsereg harcosai, akik becsülettel helytálltak a Volgánál, most a Spree folyónál állnak, a legyőzött Berlinben és várnak. Várják a Harmadik Birodalom parlamentereit.

A segédtisztem sem alszik, élénk, büszke tekintettel néz rám. Vszevolod Visnyevszkijjal együtt megérkezett Jevgenyij Dolmatovszkij és Matvej Blanter is.

Ez a május 1. előtti éjszaka izgalmas, várakozással teli éjszaka volt. A 8. gárdahadsereg törzsében senki, egy pillanatra sem tudta lehunyni a szemét. A beszélgetés sem tudott úgy utat törni, mint máskor. A maga módján mindenki azon töprengett: mit tartogat számunkra a következő nap. Éjszaka három óra volt már, ...fél négy, ...hajnalodni kezdett. Ránk virradt május 1. reggele. Berlinben sötétben,

komoran, de távoli hazánkban, és különösen keleti körzeteiben, már megkezdődtek a május elsejei felvonulások, köszöntik az ünnepet Szibériában, az Uralban, Moszkvában. Felébrednek az emberek és tudni szeretnék, mi történik a fronton, Berlinben.

Végre, három óra ötven perckor kinyílt az ajtó és belépett a szobába, nyakában vaskereszttel, zubbony-ujján a horogkereszttel, egy német tábornok.

Középtermű, zömök, nyírott hajú férfi, arcán sebhelyekkel. Jól végignézek rajta. A szokásos fasiszta tisztelgéssel köszönt bennünket, bal kezével átnyújtja nekem a magával hozott okmányokat. Az előttünk álló parlamentarista tábornok, a német szárazföldi erők vezérkari főnöke volt. Vele érkezett von Dufwing vezérkari ezredes, az 56. páncélos hadtest törzsfőnöke, és a tolmács. Egyenesen a birodalmi kancelláriából érkeztek.

Krebs a nyugalom látszatára törekedve kezdett mondanivalójába:

— Különlegesen titkos, amiről szólni akarok. Ön az első külföldi, akivel közlöm, hogy Hitler, április 30-án, saját akaratából elhagyott bennünket, öngyilkossággal vetett véget életének.

E bejelentés után Krebs szünetet tartott, hogy ellenőrizze, milyen hatást gyakorol rám a hír. Szemmel láthatóan azt várta, hogy velem együtt mindannyian, akik a helyszínen tartózkodunk, kérdésekkel halmozzuk el és érdeklődő kíváncsisággal izelgetjük ezt a szenzációt.

Végighallgatva Krebs közlését, lassan, nyugodtan válaszoltam:

— Mi ezt már tudjuk.

Ezután kissé elhallgatva, mintegy értésére adva Krebsnek, hogy számomra az ő híre már nem újság, kértem, mondja el pontosan, mikor történt az eset.

Krebs, miután szenzációs közlése hatástalan lövésnek bizonyult, zavartan válaszolta:

— Az eset ma 15 órakor történt... — és látva, hogy tekintetem az órámon időzik, helyesbítette:

— Tegnap, április 30-án, 15 óra körül...

Krebs azután felolvasta Göbbelsnek és Bormannak a szovjet Legfelsőbb Főparancsnoksághoz címzett memorandumát, amelyben a következőket írták:

„A tőlünk eltávozott Führer végrendeletének megfelelően Krebs tábornokot felhatalmazzuk a következőkre:

Közöljük a szovjet nép vezérével, hogy ma 15 óra 50 perckor a Führer saját akarából véget vetett életének. Törvényes joga alapján, az általa hagyott végrendeletben a Führer minden hatalmat Dönitzre, rám és Bormannra ruházott. Én felhatalmazom Bormannt, hogy lépjen kapcsolatba a szovjet nép vezérével. Erre a kapcsolatra szük-

ség van, hogy megkezdődhessenek a béketárgyalások azon államok között, amelyek a legnagyobb veszteségeket szenvedték. Göbbels.”

Göbbels memorandumának felolvasása után Krebs még két okmányt nyújtott át nekem: felhatalmazását az orosz Főparancsnoksággal való tárgyalásokra (a birodalmi kancellária pecsétes papírját Bormann írta alá 1945. április 30-án), továbbá Hitler végrendeletét, az új birodalmi kormány és Németország fegyveres erői főparancsnokságának a listájával együtt (ezt az okmányt Hitler és a tanúk 1945. április 29-én 4 órakor írták alá).

\*

Ebben a fejezetben röviden vázolom a Krebs tábornokkal folytatott tárgyalás lefolyását, amelyen szovjet részről Szokolovszkij tábornok és én vettem részt. (A részletes ismertetés benne foglaltatik „A harmadik birodalom bukása” című memoár-kiadványomban.)

Az okmányokat elolvasva Krebs tábornokhoz fordultam:

— Miféle kormányról lehet szó, ha az önök fűhrerje öngyilkossággal vetett véget életének? Hiszen ezzel az aktussal lényegében elismerte az általa vezetett rezsim tarthatatlanságát. Valaki csak van most a helyettesek között, akinek joga van eldönteni, hogy folytatódik-e a vérontás, vagy ne? Ki most Hitler helyettese?

— Göbbels. Ő lett kancellárrá kinevezve. Hitler azonban halála előtt új kormányt alakított Dönitz főtengetnaggal, mint elnökkel az élén.

Felemeltem a telefonkagylót, Zsukov marsallt hívtam, akinek jelentettem:

— Ide érkezett hozzám Krebs tábornok, Németország szárazföldi csapatainak vezérkari főnöke. Közölte velem, hogy Hitler öngyilkossággal véget vetett életének. Göbbels, mint kancellár és Bormann, mint a náci párt elnöke felhatalmazta Krebset, hogy folytasson velünk fegyverszüneti tárgyalásokat. Krebs kéri, hogy a tárgyalások idejére függesszük fel a harccselekményeket, és adjunk lehetőséget a Dönitz kormányelnök vezette új kabinet összehívására, amely azután döntést hozna a németek további tevékenységére.

Zsukov marsall kért, hogy tartsam a hallgatót a fülemnél, mivel most azonnal jelenti közléseimet Moszkvának és lehet, hogy kérdéseket tesznek fel, vagy bizonyos magyarázatokat kérnek.

Egy perc múlva megkérdezte:

— Mikor lett Hitler öngyilkos?

Ismét feltettem Krebsnek ezt a kérdést, mivel az első közlésnél — vagy véletlenül, vagy tudatosan — tévedett.

Miközben kérdeztem, az órára néztem, amely május 1-én 4 óra 45

percet mutatott. Krebs felfogta korábbi tévedését és azonnal válaszolt:

— Tegnap, április 30-án, 15 óra 50 perckor.

Közöltem ezt Zsukovval, ő pedig Moszkvával.

Egy perc múlva a telefonból ezt hallom:

— Kérdezze meg Krebset, mit akarnak: letenni a fegyvert és kapitulálni, vagy a béketárgyalásokkal foglalkozni?

Krebs felé fordulva megnyomtam a kérdést:

— A kapitulációról van most szó? Van önnek felhatalmazása erről megállapodni?

— Nem, más lehetőségek is vannak.

— Milyenek?

— Engedélyezzék és támogassák annak az új kormányának az összehívását, amelyet Hitler végrendeletében kinevezett és az majd az önök javára dönti el a kérdést...

No, gondoltam, ravasz ember ez a Krebs. Másodszor ismétli ugyanazt. A diplomaták kedvelt módszere, hogy ugyanazon gondolatok különböző változatokban való ismétlése útján próbálnak célhoz érni.

— Értjük, mit akar az önök új kormánya — jegyeztem meg — anél is inkább, miután előttünk ismeretes az önök barátainak, Himmlernek és Göringnek szövetségeseinknél tett szondázási kísérlete. Talán csak nem akarja azt mondani, hogy ön erről nem tud?

Krebs óvatossá vált, úgy látszik, meglepte a kérdés, s zavarában az oldalzsebében matatott, elővett belőle egy ceruzát, amire persze nem is volt szüksége.

— Én annak a törvényes kormánynak a meghatalmazottja vagyok, amelyet Hitler végrendeletének megfelelően hoztak létre. Lehet, hogy délen új kormány jelentkezik, de az törvénytelen lesz. Egyelőre csak Berlinben van kormány, ez törvényes, és mi kérünk fegyverszünetet, hogy összehívhassuk a kormány valamennyi tagját, és megvitatva a helyzetet, mind az önök számára, mind pedig a mi számunkra kedvező békét köthessünk.

— A fegyverszünet vagy béke kérdése — húztam alá — csak a teljes kapituláció útján oldható meg. Ez a döntés született mind részünkről, mind szövetségeseink részéről, és semmiféle mesterkedéssel és ígéretéssel nem sikerül meghontani a Hitler-ellenes koalíció egységfrontját.

Krebs arcán remegés futott át, sebhelye kipirosodott. Igyekezett önuralmát megtartani, mégis elszólta magát.

— Úgy gondoljuk, a Szovjetunió számolni fog az új törvényes kormánnyal. Ez mindkét fél számára előnyös és kényelmes. Ha önök elfoglalják azt a területet, ahol a kormány tartózkodik és valamennyiünket megsemmisítenek, akkor a németeknek nem lesz lehetősége önökkel együttműködni...

Félbeszakítom Krebset:

— Mi nem azért jöttünk, hogy megsemmisítsük a németeket, hanem hogy megszabadítsuk őket a fasizmustól. A németek, a becsületes németek, már együtt is működnek velünk, hogy elkerüljük a további felesleges véröntést.

Krebs újra csak folytatta a „nótáját”:

— Kérjük, ismerjék el Németország új kormányát a teljes kapituláció előtt, lépjenek vele összeköttetésbe és tegyék lehetővé számára, hogy felvehesse a kapcsolatot az önök kormányával. Ebből csak önöknek lehet haszna.

Közöltem vele, hogy egyetlen feltételünk van, a feltétel nélküli kapituláció, majd átmentem a szomszéd szobába és felhívtam a frontparancsnokot.

Telefonon adott jelentésemben kifejtettem Zsukov marsallnak elképzelésemet:

— Krebs nem azért jött, hogy tárgyaljon a kapitulációról, hanem a jelek szerint ki akarja puhatolni a helyzetet és a hangulatunkat: vajon nem vagyunk-e hajlandók külön tárgyalásokba bocsátkozni az új kormánnyal? Erejük az ellenünk vívott harc folytatására nincs. Göbbels és Bormann a teljes összeomlás előtt elszánták magukat az utolsó lépésre, a kormányunkkal való tárgyalások felvételére. Különféle réseket keresnek közöttünk és szövetségeseink között, hogy bizalmatlanságot keltsenek. Krebs láthatóan halogatja a kérdéseinkre adandó válaszokat, időt akar nyerni, mivel csapataink éjszaka és most folytatják a támadást minden szakaszon, kivéve azt, ahol Krebs átjött.

Zsukov marsall néhány kérdés után közölte velem, hogy azonnal jelentést tesz mindenről Moszkvának, én pedig várjam be az utasításokat.

A Zsukov marsallal folytatott telefonbeszélgetés után visszajöttem Krebshez és a következőket mondtam neki:

— Hitler végrendeletéből világosan kitűnik, hogy ő a kormányt olyan emberekből állította össze, „akik minden eszközzel folytatni fogják a háborút”. Nem jobb-e önöknek előbb megállapodni a háború befejezésében és azután elkezdni a tárgyalásokat?

Krebs mintha elgondolkozott volna ezen, majd válaszolt:

— Választ csak a kormányom adhat és nem én...

Az ablakot ágyúdőrej hangja rezegetti meg, az utcán már világos van. Május elseje számunkra igen furcsán kezdődik Berlinben. Egész éjjel talpon voltunk, tárgyaltunk-tárgyaltunk, de egyelőre eredmény nélkül. Moszkva parancsot adott arra, hogy várjunk a válaszra, s közben gyakran tesz fel kérdéseket a tárgyalások részleteire vonatkozóan. A front törzséből sürgetik a Krebs által hozott okmányok átküldését.

Az okmányokat Tolkonjuk ezredessel, a hadsereg hadműveleti osztályának vezetőjével küldtem el a front törzséhez.

Ismét hívnak a telefonhoz. Zsukov marsall közölte, hogy helyettese, Szokolovszkij hadseregtábornok elindult hozzám. Kérte, pontosítsam a Himmlerről szóló adatokat, tudjam meg, hol van Ribbentrop, ki a vezérkar főnöke, és hol van Hitler holtteste.

Válaszoló a Krebstől hallottak alapján, de Krebs nem különösen beszédes partner. Amivel Krebs most próbálkozik, az már a vég előtti diplomácia. Sem a helyzete, sem a feladata nem könnyű. Tudja, bennünket meggyőzni arról, hogy higgyünk Göbbelsnek, Borman-nak és neki; szinte lehetetlen. De őt éppen ezért küldték, tehát macacsul mondja a magáét. Mi magunk a tárgyalások folyamán csak egy kérdésben dönthetünk: elfogadni a kapitulációt és mást semmit. Meg kell várnunk Moszkva válaszát.

Miután tisztáztam a kérdéseket Krebsszel, fogom a telefont, felhívom Zsukov marsallt és jelentem:

— A legfelsőbb főparancsnok, Dönitz főtengernagy, Mecklenburgban tartózkodik, ugyanott van Himmler is, akit Göbbels árulónak tekint. Hermann Göring állítólag beteg és délen van. Berlinben csak Göbbels, Bormann és Krebs tartózkodik, Hitler holtteste is itt van.

Megérkezett Szokolovszkij tábornok. Jelentettem neki Hitler öngyilkosságát, végrendeletét, a Dönitzről, Bormannról, Himmlerről szóló híreket, egyszóval mindent, amit sikerült megtudnom a Krebsszel folytatott tárgyalások folyamán.

Meghallgatva tájékoztatómat, Szokolovszkij maga kezdi feladni Krebsnek azokat a kérdéseket, amelyekről én már szót váltottam vele.

Szokolovszkij kapitulációt követel és a felesleges vérontás megszüntetését. Krebs erősködik az új Dönitz-kormány elismerése, a fegyverszünet és a szovjet kormánnyal való tárgyalások mellett.

Ezek a tárgyalások így természetesen semmire sem vezetnek. Krebs kéri, hogy von Dufwing ezredet küldjük Göbbelshez és teremtsünk telefonösszeköttetést a birodalmi kancelláriával.

Szokolovszkij a Zsukovnak tett telefonjelentés után engedélyezi, hogy von Dufwing ezredes utasításokért a birodalmi kancelláriába menjen, és hogy a fronton keresztül összeköttetést építsünk a birodalmi kancelláriához.

Dufwing ezredes útnak indul. Az idő 10 óra 40 perc. Valamennyien holtfáradtak vagyunk. Megreggelizünk. Megkezdődött a tűzérési előkészítés... Áthúznak felettünk a repülőgépek. Krebs idegessé válik. Az egész arcvonalon dúl a harc, kivéve azt a szakaszt, ahol vonalat építenek Göbbelshez.

A reggeli után visszatérünk a szobába. Jelentik, hogy az összeköttetés a birodalmi kancelláriával működik. Krebs felélénkül, kezébe

veszi a telefonkagylót és elkezd beszélni Göbbelsszel. Aláhúzza, hogy rádióon tegyék közzé Himmler árulását. Göbbels követeli Krebs tábornok visszatérését és akkor személyesen mindent megbeszél vele. Beleegyezőnk Krebs visszatérésébe.

Krebs fennhangon felolvassa feljegyzéseit a feltételeinkről.

1. Berlin kapitulációja.
2. Minden kapituláló leadja a fegyverét.
3. A tisztek és katonák életét — az általánosan érvényes feltételek mellett — megkímélik.
4. A sebesültek ápolásban részesülnek.
5. Lehetőséget nyújtanak a szövetségesekkel rádióon folytatandó tárgyalásokra.

13 óra 8 perc, Krebs elment. A Harmadik Birodalom vezetőségének parlamentere visszatért a birodalmi kancelláriába, nem egyezett bele a kapitulációba, nem akarta meggátolni Berlin lerombolását, és megszüntetni a mindkét fél részéről értelmetlen áldozatokat, beleértve Berlin békés lakosságát is.

Krebs tábornok kétséget kizáróan személyesen győződött meg szilárdságunkról, erőnkéről és saját csapataik kilátástalan helyzetéről. A tárgyalásokból megértette, hogy semmit sem képes elérni, és ahogy mondani szokták, üres kézzel távozott. Ez volt az utolsó kísérlet arra, hogy éket verjenek közénk és szövetségeseink közé.

Abból a célból, hogy meggyorsítsuk az események menetét, kiadtuk a parancsot a teljes tűzösszpontosításra, az ellenség gyors legyőzésére. Erre a parancsra minden oldalról feldüböngött a „katyusák” őssztüze, ezer és ezer akna és különböző ágyúvédék hullott a kormánynegyedre, a birodalmi kancelláriára és a Reichstagra.

Ennek a hatalmas és jól előkészített tűzcsapásnak hamar megmutatkoztak az eredményei. A hadosztályoktól és hadtestektől hamarosan kaptuk a jelentéseket a csapatok sikeres tevékenységéről.

Az utcákon még folyt a harc, de már kisebb-nagyobb szünetekkel. V. D. Szokolovszkij hadseregtábornok már képtelen volt talpon maradni, ledőlt pihenni a szomszéd házban. Engem szintén levett lábamról a fáradtság.

A 28. gárda-lövészhadtest parancsnoka, A. I. Rizsov tábornok jelentette, hogy csapatai sikeresen fejlesztik ki támadásukat északra, és tűzösszeköttetésben vannak Sz. I. Bogdanov 2. gárda-harcocsi-hadseregével.

D. Je. Bakanov tábornok, a 74. gárda-lövészadosztály parancsnoka azzal örvendeztetett meg, hogy gárdistái teljesen elfoglalták a potsdami pályaudvart, és a brandenburgi kapun át támadják a Reichstagnet.



Elfoglaltuk a 152-es háztömböt, a Gestapo székházát. Megsemmisítettük a legveszélyesebb gazemberek fészkrét.

Az ostrom egyre jobban kibontakozik. Számos kormányépületet birtokba vettünk, csapataink gyűrűje egyre összébb szorult.

Pozsarszkij tábornok, a hadsereg tüzérfőnöke jelenti: parancsot adott, hogy tüzeink csak közvetlen irányzással lőjenek.

Jelentéseket kaptam arról, hogy egész német alegységek önként adják meg magukat.

Május elseje, 22 óra 20 perc. Mindenki a végletekig fáradt. A harc kezd csendesedni.

Május 2-án 0,40-kor német rádióüzenetet kapunk orosz nyelven: „Halló! Halló! az 56. német páncéloshadtest beszél. Kérjük, szüntessék be a tüzet. 0 óra 50-kor a potsdami hídra parlamentereket küldünk. Ismertetőjel — fehér zászló.”

Megparancsolom, hogy az ostromot csak a parlamenterek által megadott szakaszon szüneteltessék és fogadják a parlamentereket.

Ismét cseng a telefon, a 47. gárda-lövészadosztálytól hívnak és jelentik: von Dufwing ezredes a hídon egy okmányt adott át, amelyben ez áll: „Az 56. páncéloshadtest parancsnokától... Von Dufwing vezérkari ezredes az 56. páncéloshadtest törzsfőnöke. Megbízta őt, hogy nevemben és az alárendeltségemben levő csapatok nevében közvetítsen egy üzenetet. Weidling tüzérségi tábornok.”

Von Dufwing ezredes közölte, hogy felhatalmazása van Weidling tüzérségi tábornok nevében bejelenteni a szovjet parancsnokságnak a tábornok döntését, miszerint csapatai beszüntetik az ellenállást... és kapitulálnak.

Telefonhoz kérem Zsukov marsallt és jelentem:

— A berlini helyőrség az arcvonal több szakaszán kezdi megadni magát. Weidling tüzérségi tábornok, az 56. páncéloshadtest parancsnoka, aki egyúttal a berlini védelem vezetője, törzsével együtt megadta magát és hamarosan nálam lesz. Jelenleg nálam tartózkodik dr. Fritsche propaganda-minisztériumi igazgató delegációja, élén egy bizonyos Heinersdorffal. A delegáció közölte, hogy dr. Göbbels öngyilkossággal vetett véget életének. Göbbels családja és Bormann a birodalmi kancelláriában vesztette életét, állítólag gázrobbanás következtében. Krebs tábornok sorsáról ők semmit sem tudnak. Dr. Fritsche mint a volt kormány legfőbb képviselője maradt Berlinben. Ő hajlandó a kapitulációra és kéri, biztosítsunk neki lehetőséget, hogy rádión keresztül a katonákhoz és a néphez fordulhasson, és felhívhassa őket a fegyverletételre és az ellenállás beszüntetésére. Kér bennünket, vegyünk védelmünkbe minden németet Berlinben, mondván, hogy „a nép nevében kér könyörületet, valamint lehetőséget az emberiség javára dolgozni”.

Zsukov marsall megkérdezte:

— Megbízhatunk-e abban, hogy dr. Fritsche azt mondja a rádión a német népnek, amit kell?

Azt feleltem, hogy igen, de csak az ellenőrzésünk alatt.

Az ablakon teljes nappali világosság árad be. Május 2-a van, reggel 6 óra 45 perc. G. K. Zsukov marsall hív a telefonon. A vele folytatott beszélgetés után bejelentettem valamennyi jelenlevőnek, legfőképpen pedig Fritsche küldötteinek:

„Először: a szovjet parancsnokság elfogadja Berlin kapitulációját és parancsot ad a harci cselekmények beszüntetésére.

Másodszor: a megmaradt polgári és katonai hatalom képviselőinek közölniük kell valamennyi katonával, tiszttel és a lakossággal, hogy minden katonai felszerelést, berendezést, az építményeket, kommunális objektumokat, és minden értéket rendben meg kell őrizni, semmit sem szabad felrobbantani vagy megsemmisíteni, különösképpen vonatkozik ez a katonai felszerelésekre és vagyontárgyakra.

Harmadszor: Ön, Heinersdorf úr, egyik tisztünk társaságában dr. Fritschéhez megy, magával hozza őt a rádióállomásra, hogy elmondja beszédét, majd visszatér ide.

Negyedszer: még egyszer megerősítem, hogy garantáljuk a katonák, tisztek, tábornokok és a lakosság életét, és a lehetőségek szerint egészségügyi ellátásban részesítjük a sebesülteket.

Ötödszor: követeljük, hogy német részről ne forduljon elő semmiféle provokációs cselekmény, lövöldözés vagy diverzió, mert ellenkező esetben csapataink kénytelenek lesznek ellenintézkedéseket fogantósítani.”

A Fritschétől jött delegáció az ajtóban szembe találta magát a szobába lépő Weidling tüzérségi tábornokkal. A tábornok haragosan rájuk nézett és így szólt: „Hamarább kellett volna már ezt csinálni.” Ezekből a szavakból világossá vált, hogy Weidlinggel nem lesz szükség hosszas tárgyalásokra, hanem egyenesen rá lehet térni a feltétel nélküli kapituláció ügyére.

Weidling középtermetű, kemény tartású, szemüveges férfi. Jobb karját felemelve, a szokásos fasiszta tisztelgéssel üdvözl: Ellenőrzöm az okmányait, mindent rendben találok.

Megkérdezem tőle:

— Ön a berlini helyőrség parancsnoka?

— Igen, az 56. páncéloshadtest parancsnoka vagyok.

— Hol van Krebs? Mit mondott ő önnek?

— Tegnap láttam őt a birodalmi kancelláriában. Feltételezem, hogy öngyilkos lett. Krebs, Göbbels és Bormann tegnap visszautasították a kapitulációt, de Krebs hamarosan meggyőződött arról, hogy teljesen körül vagyunk zárva és — Göbbelsszel ellentétben — úgy döntött,

hogy be kell fejezni az esztelen vérontást. Ismétlem: én a saját hadtestemnek adtam parancsot a kapitulációra.

— És az egész helyőrség? Kiterjed-e rájuk is az ön hatalma?

— Tegnap este mindenkinek parancsot adtam arra, hogy harcoljon, de azután más parancsot adtam...

A mi gárdista-harcosaink várakoznak. Nem pihennek, készenlétben vannak. És ha az ellenség nem fogadja el a fegyverletételt, ők készek újra rohamra törni.

Déli 12 óra van.

A berlini helyőrség, továbbá a hitlerista kormány maradványait és a birodalmi kancelláriát őrző SS-csapatok kapituláltak. Számukra nem volt más kiút. A 8. gárdahadsereg harcálláspontján folytatott tárgyalások a berlini helyőrség kapitulációjáról szóló parancs aláírásával végződtek.

Arra gondoltam ezekben a percekben: még néhány nap, és aláírásra kerül a Németország feltétel nélküli kapitulációjáról szóló okmány abban a városban, amelyet a szovjet csapatok rohama készített megadásra.

Ilyen gondolatokkal léptem elvtársaimmal együtt az utcára. Köröskörül néma csend fogadott, s ettől mi úgy elszoktunk már! Szokatlanul furcsának tűnt ez az állapot. És hirtelen meghallottuk, hogy valahol a közelben egy menetoszlop léptei dobognak az utcán. Szinte hihetetlen, hogy gárdistáink ilyen rövid idő alatt zártrendi alakzatot tudtak felyenni és vidáman menetelnek. Csoda-e, hogy felvidultunk ebben az órában? A fáradságot elűzte a vidámság, az öröm. A menetoszlop közeledett. Az állatkerti parkból jött a 79. gárdahadosztály egyik százada. A századot N. I. Krucsinyin gárdakapitány vezette. Ez a tisztt éppen hogy befejezte a keleti bunker megtisztítását a fasisztáktól, akik további ellenállással kísérleteztek. Itt dördült el az utolsó lövés Berlinben. Az utolsó lövés — és a gárdisták a harcból zárt rendben meneteltek Berlin központi utcájára. Micsoda testtartás, mennyi öröm a győztes harcosok arcán! Felcseng az ének hangja, és a kedves dallam szélesen hömpölyög végig a városban:

„Bátran megyünk a harcba  
A Szovjethatalomért!”

Berlin utcáin szétáradnak az orosz és szovjet dalok dallamai.